

# Franciszek Blachnicki

---

## Biuletyn odnowy liturgii

---

Collectanea Theologica 38/4, 84-111

---

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

## BIULETYN ODNOWY LITURGII

**Zawartość:** I. DOKUMENTY ODNOWY. 1. Zestaw czytań mszalnych na specjalne okazje (*Lectionaria particularia*). 2. List przewodniczącego Rady Liturgicznej kard. B. Gut do Konferencji Episkopatu Włoch. 3. Dekret Biskupa Chełmińskiego w sprawie koncelebry kapłanów. II. PROBLEMY ODNOWY. 1. Odnowa liturgii a odnowa życia chrześcijańskiego. 2. Homilia między liturgią a życiem. III. PRAKTYKA ODNOWY. 1. Wyjaśnienie w związku z *Eucharisticum misterium*. 2. Wyjaśnienie dotyczące rubryk mszalnych. IV. KRONIKA ODNOWY. Odnowa liturgii w polskich miesięcznikach dziecezjalnych (przegląd bibliograficzny 1964—1968)<sup>1</sup>.

### I. DOKUMENTY ODNOWY

#### 1. Zestaw czytań mszalnych na specjalne okazje (*Lectionaria particularia*)

Cały 38 nr miesięcznika „Notitiae” wypełniony jest nowym zestawem czytań mszalnych i śpiewów międzylekcyjnych zawartych w dziesięciu grupach, przeznaczonych na specjalne okoliczności.

Rada do wprowadzenia w życie *Konstytucji o świętej liturgii* pragnąc realizować polecenie KL o „obfitszym zastawieniu dla wiernych stołu Słowa Bożego i szerszym udostępnieniu im skarbcza biblijnego” (51) postanowiła w listopadzie 1965 r. za aprobatą Ojca św. zwrócić się do poszczególnych episkopatów z poleceniem, by przygotowały własne zestawy czytań (*Ordo lectio-num*) na dni powszednie i przesyłały je do zatwierdzenia przez Radę.

Tymczasem zespół roboczy Rady zajmujący się czytaniem biblijnym w Mszy św. dokonał już zleconego sobie dzieła i pod kierunkiem C. Vagaggini’ego i V. Fontaine’a przygotował nowy zestaw czytań na niedziele, święta i dni powszednie całego roku. W czerwcu 1967 r. sporządzono schemat zawierający 94 tablice, które zawierały zestawione obok siebie perykopy różnych obrządków w całej tradycji liturgicznej. Sporządzenie schematu poprzedziły szerokie badania duszpasterskie. Za zgodą i staraniem Ojca św. schemat ten wydano drukiem i rozesłano do przewodniczących Krajowych Komisji Liturgicznych oraz około 800 ekspertów w sprawach egzegezy biblijnej i duszpasterstwa, wyznaczonych przez tychże przewodniczących. Wszyscy oni mieli nadesłać swoje uwagi i spostrzeżenia. Schemat ten doręczono również ojcom Synodu Biskupów. Dotychczas wypowiedziało się 440 ekspertów. Licz-

<sup>1</sup> Redaktorem niniejszego biuletynu jest ks. Franciszek Blachnicki, Lublin.

ba ich uwag dochodzi do 6600. Są to spostrzeżenia bardzo przydatne dla ponownego i ostatecznego zredagowania księgi czytań mszalnych.

Nakaz KL „szerszego otwarcia skarba biblijnego” oraz zasmakowanie w Piśmie św., które zrodziło się wśród wiernych pod wpływem nowych czytań mszalnych przeznaczonych na dni powszednie, wzbudziły pragnienia posiadania również innych perykop biblijnych, przeznaczonych na specjalne okoliczności i okazje.

Niektóre zespoły ekspertów i duszpasterzy w różnych krajach przygotowały takie schematy, które przez niektóre konferencje biskupów zostały już wprowadzone w życie, po otrzymaniu zatwierdzenia przez Radę.

Aby takie schematy czytań mogły wejść w życie, wymagane jest zwrócenie się konferencji biskupów do Rady z prośbą o zatwierdzenie. Żaden kapłan nie może na własną rękę posługiwać się tymi schematami w liturgii.

Rada publikuje jednak te schematy z radością, ponieważ uważa je za bardzo pożyteczne; stanowią one bowiem doskonałe uzupełnienie zestawu czytań mszalnych na dni powszednie i wzbogacają ten zbiór o nowe czytania, przeznaczone na specjalne okazje. Są to schematy przeznaczone na następujące okoliczności:

- I. Msze wotywno o Najśw. Sercu Jezusa.  
Podano tu 1 lekcję ze Starego Testamentu, 7 z Nowego Testamentu, 9 śpiewów responsorycznych, 7 allelujacyjnych, 9 perykop ewangelicznych.
- II. Msze ku czci Najśw. Maryi Panny.  
Zestaw perykop „maryjnych” zawiera 19 lekcji ze St. T., 10 z N. T., 27 śpiewów responsorycznych, 10 śpiewów allelujacyjnych i 17 perykop ewangelicznych.
- III. Msze na Bierzmowanie.  
Grupa ta zwiera 5 lekcji ze St. T., 12 z N. T., 17 śpiewów responsorycznych i 12 tekstów Ewangelii. Dodano tu uwagę, że ze względu na krótki ryt Bierzmowania w dzisiejszej formie, należałoby urządzić przynajmniej liturgię słowa jako ryt wprowadzający, jeżeli ze względu na specjalne okoliczności nie będzie można udzielać Bierzmowania w czasie Mszy św. W tym celu mogą być przydatne podane tam perykopy.
- IV. Msze święceń kapłańskich.  
Przygotowano na święcenia diakonatu potrójne czytania (2 lekcje i Ewangelia) oraz specjalne na okres Wielkanocy. Na święcenia prezbiteratu — dwie serie potrójnych czytań i jedną serię na okres Wielkanocy. Podobnie na konsekrację biskupa podano podwójny zestaw czytań. Oddzielny zestaw przygotowano na święcenia diakonatu i prezbiteratu w czasie tej samej Mszy, uwzględniając okres wielkanocny w specjalnych czytaniach. Tu umieszczono również 4 warianty śpiewów międzylekcyjnych.
- V. Msze za nowożeńców.  
Zbiór ten zawiera 7 lekcji ze St. T., 9 lekcji z N. T., 7 śpiewów responsorycznych, 4 allelujacyjne i 10 perykop ewangelicznych.
- VI. Msze za zmarłych i pogrzb dorosłych.  
Mamy tu wybór 13 lekcji ze St. T., 20 lekcji z N. T., 18 śpiewów międzylekcyjnych, również Alleluja (!) i 29 perykop ewangelicznych.

## VII. Pogrzeb dzieci.

Podano tu tylko 3 lekcje z Nowego Test., 4 śpiewy resp., 2 alleluja-  
tyczne i 3 perykopy ewangeliczne.

## VIII. Msze o jedność chrześcijan.

Na msze wotywno o jedność chrześcijan podano 1 lekcję ze St. T.,  
8 lekcji z N. T., 15 śpiewów resp. i 8 allelujatycznych, 6 antyfon akla-  
macyjnych (gdy nie ma *Allęluja*) oraz 5 perykop ewangelicznych.

## IX. Msze dla dzieci i młodzieży.

Zbiór czytań mszalnych dla dzieci i młodzieży zawiera po jednej lekcji  
i Ewangelii na wszystkie niedziele roku liturgicznego, po jednym śpie-  
wie resp. na każdy okres liturgiczny, 9 śpiewów allelujatycznych  
i 4 antyfony akklamacyjne.

## X. Msze dla dzieci i młodzieży podczas ferii letnich.

Ten ostatni zestaw czytań i śpiewów ułożony jest wg 22 następujących  
tematów: 1. Przrzeczenie. 2. Służba Boża. 3. Służba Kościołowi. 4.  
Służba Ojczyźnie. 5. Miłość bliźniego. 6. Płomienna odpowiedź. 7. Czuj-  
ność. 8. Służba. 9. Powołanie i życie wodza. 10. O Ewangelii do mło-  
dzieńców. 11. Szczerłość. 12. Wielkoduszność. 13. Przyjaźń. 14. Gościn-  
ność. 15. Posłuszeństwo. 16. Radość. 17. Ubóstwo. 18. Prostota. 19. Dro-  
ga. 20. Namiot (Przybytek). 21. Objawienie Boże w stworzeniu.  
22. Człowiek i świat w historii Zbawienia.

Grupę czytań „maryjnych” poprzedza dłuższy wstęp, uzasadniający tak  
bogaty wybór perykop na Msze ku czci N.M.P.

W *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* „Sobór święty napomina wszyst-  
kich synów Kościoła, aby szczerze popierali kult Błogostawionej Dziewicy,  
szczególnie liturgiczny (nr 67). Zachęca dalej Sobór, by kult ten „pochodził  
z prawdziwej wiary” (*tamże*) i aby „pilnie studiowano Pismo św.”, albowiem  
Pismo św. Starego i Nowego Testamentu oraz czcigodna Tradycja w sposób  
coraz bardziej jasny przedstwiają i naocznie ukazują rolę Matki Zbawiciela  
w ekonomii zbawienia (*tamże*, nr 55). O księgach zaś Starego Test. wyraź-  
nie mówi się, że „te pradawne dokumenty, jeżeli odczytuje się je w Koń-  
ściele i jeżeli w świetle późniejszego, pełnego objawienia się je rozumie, ujawniają  
z biegiem czasu coraz jaśniej postać niewiasty Matki Odkupiciela”  
(*tamże*).

Nie ma lepszego miejsca dla zastawienia wiernym stołu Pisma św. jak  
czytanie i wyjaśnianie go w czasie Mszy św. Dlatego w przygotowaniu nowego  
lekcjonarza mszalnego Rada położyła wielki nacisk na ponowne zbadanie  
czytań zawartych w formularzach mszalnych ku czci N.M.P. Chodzi o to, by  
żaden tekst, który ma tu jakieś znaczenie a dotyczy „roli N.M.P. w ekonomii  
zbawienia”, nie został pominięty, jak również, by żaden z wybranych tekstów  
„nie wprowadził w błąd co do prawdziwej nauki Kościoła” (*tamże*, nr 67)  
braci odłączonych lub jakichkolwiek innych ludzi.

W okresie przygotowania zestawu czytań na niedziele i święta Rada bar-  
dzo chętnie przyjęła prośbę o przygotowanie zbioru najważniejszych pery-  
kop, które mogłyby służyć jako czytania w czasie Mszy św. ku czci N.M.P.  
Chodzi również o to, by już obecnie można się było nimi posługiwać we  
Mszach wotywnych, które prawie codziennie odprawiają się w miejscach piel-  
grzymkowych, posiadających taki przywilej.

W ten sposób wierni uczestnicząc we Mszy św. otrzymają szersze i bardziej pogłębione pouczenie „dotyczące darów i przywilejów Błogosławionej Dziewicy”, a serca ich dzięki nauce zostaną pociągnięte „do synowskiej miłości ku Matce naszej oraz do naśladowania Jej cnót” (*tamże*).

Na podstawie Notitiae nr 38 oprac. Ks. BRONISŁAW MOKRZYCKI SJ, LUBLIN.

## 2. List przewodniczącego Rady Liturgicznej kard. B. Gut do Konferencji Episkopatu Włoch

Dnia 2 lutego 1968 r. kardynał Benno Gut, przewodniczący *Consilium ad exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia* przesłał list na ręce Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Włoch. List ten zawiera pewne wskazówki, które mogą stać się pomocne w dziele odnowy liturgicznej w innych także regionach. Na wstępie kardynał zaznacza, że z uwagą przeczytał relację Komisji Liturgicznej Episkopatu Włoch. Pochwala wysiłki w poszukiwaniu dróg odnowy wskazanej przez Sobór. Idąc za wolą Ojca św. przesyła jednak kilka uwag, które w tym dziele mają stać się przedmiotem szczególnej troski.

1. Ponieważ odnowiona Liturgia ma przemawiać do ludzkich dusz językiem bliskim i sugestywnym, jest rzeczą konieczną i nieodzowną podjąć staranie o rozwój, jak tylko to możliwe, muzyki sakralnej, a zwłaszcza śpiewu ludu.

Liturgia w języku łacińskim, tam gdzie ma być ona zachowana, ma nadal z całym pietyzmem starać się o cenną spuściznę śpiewu gregoriańskiego i kościelnej polifonii, dając jednak miejsce i współczesnej muzyce inspirowanej przez tamte. Nie można bowiem pozwolić na zaniedbanie tak ważnego czynnika, jakim w życiu Kościoła był zawsze dobry repertuar gregoriańskiego śpiewu. Należy więc do obowiązków Komisji Liturgicznej tak ułożyć program, by nie zabrakło w nim *Credo* czy *Pater noster* wykonywanych przez lud w melodii gregoriańskiej. (KL 54; Instr. *Inter Oecumenici* 59; Instr. *Musicam sacram* 47).

Liturgia w języku narodowym stawia nowe zadania: dostosowania melodii do rytmiki języka ojczystego, oraz wydobycia z nowych form całego czaru i siły zawartej w tradycyjnej spuściznie. Takie jest właśnie żywe pragnienie Ojca św. i stąd każde zgromadzenie liturgiczne czy to w katedrze, czy w ubogim wiejskim kościółku, ma zachować przynajmniej minimum śpiewu: *Sanctus* i *Pater noster*.

Naukę i praktykę śpiewu należy kultywować przede wszystkim w seminariach, następnie w instytutach religijnych i stowarzyszeniach katolickich (*Musicam sacram* 18). Ojciec św. pragnie też wznowienia czy też założenia jakiegoś organu na stopniu narodowym, który by objął troską muzykę i śpiew w służbie kultu, jak to np. we Włoszech przez wiele lat czyniło Stowarzyszenie św. Cecylii. Zadaniem tego organu byłaby organizacja, programowanie i koordynowanie pracy, zwłaszcza braterska współpraca z Komisjami Liturgicznymi (*Musicam sacram* 25, 69). Ponadto organizowałyby on kongresy, zjazdy, różnego rodzaju tygodnie i dni studiów i pracy, a wszystko po to, by przez piękny liturgiczny śpiew ludu tchnąć nowe siły i piękno w nasze zgromadzenia liturgiczne.

2. *Scholae cantorum* zakładać należy wszędzie, nawet w małych parafiach (*Musicam sacram* 19b). Ich cel jest podwójny: pomagać i podtrzymywać

śpiew zgromadzenia oraz wyręczać zgromadzenie w tych śpiewach, gdzie zgromadzenie nie może lub nie jest w stanie śpiewać. Nie wyklucza się przez to innej, bardziej własnej działalności scholi, byle tylko zawsze mieć na uwadze przepis Instrukcji *Musicam sacram* (16c, 20) że: „nie ma to być przeszkodą czy wyłączeniem ludu; owszem ma się robić wszystko, by lud mógł swoją rolę w całości wypełnić”.

3. Należy podjąć starania o wyszkolenie kantorów — przewodników (*Mus. sac.* 21) w specjalnie do tego celu zakładanych szkołach. Mogą to być młodzieńcy lub ludzie dojrzały, którzy potrafiliby ze znajomością i w duchu religijnym intonować i kierować śpiewem zgromadzenia, jak również wykonać oddzielną swoją partię. Ich przykład ma być zachętą dla ludzi, którzy często w śpiewie nie biorą udziału.

4. Nie wolno też zaniedbać formacji organistów parafialnych. W tym celu należy starać się o zakładanie odpowiednich szkół. Służba organisty bowiem jest nie tylko czymś pożytecznym, ale wręcz nieodzownym w zgromadzeniu liturgicznym. Ma on wspomagać w śpiewie oraz wytwarzać nastrój uroczysty i radosny, właściwy liturgicznej akcji.

5. Inna troska, która spoczywa na sercu Ojca św., to przygotowanie i formacja młodzieńców na lektorów, nie tylko jako proklamatorów Słowa Bożego, ale jako ożywiających całe zgromadzenie. W tym celu należy prowadzić specjalne kursy. Lektor nie może improwizować. Powinien więc otrzymać stosowne instrukcje i przejść ćwiczenia dykcyjne (także przy użyciu mikrofonu). Trzeba też uzmysłwić im to, że wybór na lektora nakłada codzienny obowiązek przygotowywania tekstów, bo choć język rodzimy czyni je zrozumiałymi, to jednak nie są one łatwe i trzeba je przygotować, jeżeli ma to być rzeczywiście proklamacja Słowa Bożego.

6. Szczególną też troską należy otoczyć grupy tzw. *Pueri cantores*, którzy specyficznym swym śpiewem przydają celebracji liturgicznej swoistego blasku. „Bez głosów dziecięcych modlitwa Kościoła — wspólnoty chrześcijańskiej byłaby jakaś uboga; na odwrót, wsparta nimi, staje się godna, by być wysłuchaną w niebie i na ziemi” — powiedział Ojciec św. Paweł VI (19. VII. 1967).

7. W końcu Ojciec św. życzy sobie gorąco, by wraz ze staraniem o piękno śpiewu, szła w parze troska o artystyczne piękno gestu liturgicznego (alokucja do zjazdu „*Arte sacra e Liturgia*” 4. I. 1967). Jest to sprawa i dobrego gustu, i pełnej wiary uwagi na wszystko, co należy do kultu Bożego. Ministranci i lektorzy mają być wychowywani w dobrym ułożeniu, zamiłowaniu do porządku i precyzji, wypływającym ze skupienia i ducha wiary. Stąd też powinni stać się przedmiotem największej troski ze strony kleru.

Na podstawie *Notitiae* 39 (IV, 1968) s. 95—98 oprac. ks. J. WILK.

### 3. Dekret Biskupa Chełmińskiego w sprawie koncelebry kapłanów

Coraz więcej przyjmuje się praktyka regulowania koncelebry przez biskupów w drodze ogólnych zarządzeń określających wypadki, w których można koncelebrować. Przykładem tej praktyki jest dekret Biskupa Chełmińskiego, który przytaczamy poniżej w pełnym brzmieniu:

Biskup Chełmiński  
L. dz. 117/68/Crd.

Pelplin, dnia 22 kwietnia 1968 r.

Jakkolwiek na podstawie ostatniej instrukcji, dotyczącej pobożności eucharystycznej, każdy kapłan zachowuje swoje prawo do indywidualnego celebrowania Mszy św., niemniej koncelebra uwydatnia wybitnie jedność stanu kapłańskiego, potęgę modlitwy liturgicznej wspólnej oraz związek kapłanów z Chrystusem i z Ludem Bożym. Nadto koncelebra rozwiązuje w poważnej mierze trudności, które istnieją tam, gdzie większa ilość kapłanów przebywa czy to na rekolekcjach, czy też celem zażywania godziwego odpoczynku.

Toteż niniejszym dekretem upoważniam do koncelebry kapłanów, którzy będą odprawiać Msze św.:

1. w Bazylice katedralnej pelplińskiej;
2. w parafiach tych dekanatów diecezji Chełmińskiej, jakie są uznane za dekanaty turystyczne czyli wczasowe (Gdynia—Południe, Gdynia—Północ, Puck, Wejherowo, Zukowo, Kartuzy, Kościerzyna—Chojnice, Kamień, Tuchola, Świecie, Brodnica);
3. w kościołach diecezji Chełmińskiej, w których odbywają się zjazdy albo odprawy duchowieństwa.

Warunkiem godnej koncelebry jest zachowanie instrukcji o koncelebry, wydanej przez Świętą Kongregację Obrzędów.

Dekret niniejszy ważny jest na trzy lata.

Dan w Pelplinie, w uroczystość św. Wojciecha, dnia 23 kwietnia r. P. 1968

Kazimierz Józef Kowalski  
Biskup Chełmiński

## II. PROBLEMY ODNOWY

### 1. Odnowa liturgii a odnowa życia chrześcijańskiego

W realizowaniu programu odnowy liturgii w duszpasterstwie można wyodrębnić trzy fazy względnie etapy.

W pierwszym etapie w centrum zainteresowania i wysiłków znajduje się sprawa samego obiektywnego wykonania liturgii według nowych przepisów od strony tych, którzy ją sprawują. Z tym łączy się sprawa poznania nowych przepisów, wyjaśnienia wątpliwości, wyuczenia się nowego sposobu celebrowania, wyszkolenia ministrantów, lektorów i innych pomocników, przygotowania odpowiednich tekstów, sprawienia nowego ołtarza, odpowiedniej adaptacji wnętrza świątyni itp., itp.

Na drugim etapie problemem głównym staje się wychowanie wiernych do czynnego uczestnictwa w odnowionej liturgii. Tu należą takie zadania, jak wyuczenie śpiewów i recytacji, przyzwyczajanie do odpowiednich postaw a przede wszystkim pouczenie przez odpowiednią katechezę (komentarz, homilia) o głębszym sensie zmian w liturgii i uczestnictwa w niej. Celem tej katechezы jest ostatecznie doprowadzenie wiernych do wewnątrznie zaangażowanego, modlitewnego współprzeżywania i współsprawowania liturgii.

Po okresie dłuższych wysiłków nad realizacją pierwszego i drugiego etapu odnowy liturgii, po okresie radowania się owocami tych trudów, nadcho-

dzi zwykle okres kryzysu, w którym osiągnięte rezultaty zaczynają się wydawać niewystarczające, jeżeli nie wprost problematyczne.

Przed duszpasterzem staje wtedy pytanie: co dalej? Wierni już umieją śpiewać, recytować, nie są już niemymi widzami ... Ale też nie są jeszcze całkowicie w tym wszystkim obecni. Mimo wszystko cała odnowa pozostaje gdzieś na powierzchni tego, co może być osiągnięte zewnętrzną tresurą. Wierni zaczynają się przyzwyczajać, nużyć i nudzić. Zewnętrznie wszystko poprawnie, sprawnie i pięknie się odbywa, ale czegoś w tym wszystkim brak, nie ma właściwego ducha i głębi przeżyć.

Wtedy duszpasterz jasno musi sobie uświadomić, na czym polega trzeci, najtrudniejszy, a zarazem decydujący etap realizacji odnowy liturgii. Chodzi o stworzenie pomostu pomiędzy liturgią a życiem, pomiędzy odnową liturgii a odnową życia chrześcijańskiego. Uczestnictwo w liturgii, zwłaszcza sakramentalnej, polega w swej najgłębszej istocie na wszczęciu w nowe życie Chrystusa Zmartwychwstałego przez uczestnictwo w Jego Duchu. W liturgii otrzymuje chrześcijanin formę nowego życia, załazek tego nowego życia i zdolność wzrastania w mocy tego życia. To nowe życie zawarte jest najpierw w znakach sakramentalnych jako obiektywna rzeczywistość. Przyjęcie tego znaku jednakże wzywa i zobowiązuje do współuczestniczenia tego, w czym się partycypuje za jego pośrednictwem.

Znak liturgiczny wg Vagaggini'ego nie tylko posiada te trzy wymiary, że wskazuje na przeszłość historii zbawienia, na aktualne działanie dzieła zbawczego w uobecnionym misterium i na przyszłą pełnię eschatologiczną. Posiada on jeszcze ten czwarty wymiar, że jest znakiem zobowiązującym i normatywnym w odniesieniu do życia chrześcijańskiego, znakiem domagającym się współuczestniczenia otrzymanej nowej formy życia w Chrystusie i w Duchu Świętym.

W listach św. Pawła, tak często czytanych w liturgii, ukazywane jest to nowe życie wyrastające z wszczęcia w Chrystusa i Jego paschalną tajemnicę. Św. Paweł nazywa to życie życiem w Chrystusie albo życiem według Ducha i szkicuje w sposób bardzo konkretny wymagania tego życia, przeciwstawiając je „życiu według ciała”, według „starego człowieka”.

Otóż trzeci etap realizacji odnowy liturgii polega właśnie na ukazywaniu konsekwencji życiowych uczestnictwa w misterium Chrystusa i na podejmowaniu wysiłków duszpastersko-wychowawczych zmierzających do rzeczywistnienia w życiu codziennym wiernych skupiających się wokół ołtarza wymagań nowego życia.

Jeżeli zabraknie tych wysiłków, jeżeli nie będzie się pracowało konsekwentnie nad usunięciem dysharmonii pomiędzy przeżywaną w liturgii nową formą życia a rytmem życia codziennego — nieuchronnie będzie się pogłębiał kryzys odnowy liturgii wskazany powyżej.

Wysiłki duszpasterskie zmierzające do stworzenia pomostu pomiędzy odnową liturgii a odnową życia chrześcijańskiego muszą iść w kierunku potrójnym: odnowy obyczaju chrześcijańskiego, ożywienia czynnej miłości bliźniego oraz odbudowy wspólnoty chrześcijańskiej. Czystość obyczajów, uczynna miłość i braterska wspólnota, to trzy oczekiwane owoce odnowy liturgii, będące zarazem kryterium jej autentyczności.

Trzeba zacząć chyba od ukazywania wiernym konkretnych wymagań obyczaju chrześcijańskiego, wynikających z faktu przynależności do Chrystusa w Duchu Świętym. Za przykładem św. Pawła należy więc odważnie piętnować uczynki, „jakie rodzą się z ciała: nierząd, nieczystość, wyuzdanie, uprawianie bałwochwalstwa, czary, nienawiści, spór, zawiść, wzburzenie, niewłaściwa pogoda za zaszczytami, niezgody, rozłamy, zazdrości, pijaństwa, hulanki i tym podobne” (Gal 5, 16—21). Te „uczynki ciała” są nagminne wśród dzisiejszych chrześcijan, choć noszą nieco inne, nowoczesne nazwy jak: alkoholo-



lizm, narkomania, seksualizm, materializm praktyczny, karierowiczowstwo itp. Dobrze pojęta odnowa liturgii musi więc prowadzić do konkretnego rozpoznania dzisiejszych objawów rozprzeżenia obyczaju chrześcijańskiego i do wskazania postaw i cnót, jakie muszą w sobie i w życiu społecznym wypracować ci, którzy z Eucharystii czerpią nowe życie. Wymagania czynnej miłości bliźniego są tak niedwuznacznie ukazane w Piśmie św. jako sprawdziany przynależności do Chrystusa, że nie trzeba tracić słów na wykazywanie, iż muszą one być naturalnym przedłużeniem należytego uczestnictwa w liturgii. *Caritas* i *diakonia* muszą znaleźć się w świadomości wiernych jako istotne elementy czynnego uczestnictwa w liturgii. Wspólnota zaś przeżywana w znaku zgromadzenia eucharystycznego musi przedłużać się i owocować w innych wspólnotach chrześcijańskich poza liturgią, szczególnie we wspólnocie rodziny chrześcijańskiej.

Jeżeli w powyższy sposób w pełni konsekwentnie pojmie się zadanie odnowy liturgii, nie trudno będzie przyjąć posoborowy postulat wokół liturgii ześrodkowanej działalności duszpasterskiej, dla której liturgia będzie źródłem i szczytem.

KS. FRANCISZEK BLACHNICKI, LUBLIN

## 2. Homilia między liturgią a życiem

Trafna wizja Mszy św. ułatwia pracę temu, kto na ambonie chce o niej mówić. Bez wątplenia musi on mieć dobrą teologię, ale również cenne jest, gdy przestudiuje strukturę Mszy św. O tym chcemy mówić, bo niestety literatura przedmiotu nie uwydatniła tego zagadnienia w sposób należyty. Na ogół autorzy przedstawiają Mszę św. w sposób statyczny. Nawet J. A. Jungmann omawia jej składniki w kolejnych rozdziałach. *Missarum Sollemnia* są nieocenione jako encyklopedia podręczna, ale czytelnik, jeśli tylko zada sobie trud przestudiowania całości, czuje się zdezorientowany. Autor nie dał mu pewności, co wśród powodzi informacji było najważniejsze.

Inaczej stawia sprawę S. Winterswyl (*Laienliturgik*). Autor ten ma zwyczaj pytać o to właśnie, co najważniejsze, i dlatego w roku liturgicznym omawia wpiery Wielkanoc, a w analizie obrzędów mszalnych zaczyna od kanonu. Metoda powyższa daje dużo tym zwłaszcza, którzy przeczytają całość do końca. Jednakże, mimo te zalety, razi w ujęciu brak dynamizmu.

Na myśli, które chce tu przedstawić, wywarła wpływ lektura książeczki J. Brinktrine, *Msza święta*, Warszawa 1967. Autor, wytrawny liturgista, przedstawił w kilku wypadkach składniki Mszy św. z ich wewnętrznymi powiązaniem. Chociaż nie we wszystkim Brinktrine okazał się konsekwentnym, podejmiemy jego myśl i spróbujemy uzupełnić dla naszych potrzeb homiletycznych.

Zasadniczą tezę sformułujemy w dwóch zakresach: ściślej w odniesieniu do Mszy św. lub szerzej włączając ją w całe życie. Pożytecznym więc jest spojrzeć na Mszę św. jako na cały szereg cząstek, z których każda poprzednia ma zadanie przygotować którąś z następnych. Homileta skorzysta, gdy przestudiuje w składnikach Mszy św. ten wymiar, który zwraca ku przyszłości: Znak krzyża na początku zapowiada tę wielką akcję eucharystyczną, która uobecni ofiarę krzyżową Odkupiciela. *Confiteor* przygotowuje serca do przyszłej Komunii św.. Ofiarowanie — również jest w służbie Przemienienia, które nastąpi i Komunii św. Można mnożyć przykłady, ale idźmy naprzód. Cała Msza św. jest zbudowana w ten sposób.

Zasadę można rozszerzyć na całość chrześcijańskiego życia. Już Chrztosć św. przeznaczona nas do liturgii, upoważnia do komunikowania. Dzieło przygotowania rozpoczyna się nawet teoretycznie przed Chrztem w okresie katechumenatu.

W naszych czasach, katechumenat rozciąga się na całe nasze życie. Oto przygotowanie pierwszej spowiedzi i Komunii, później bierzmowanie, małżeństwo. Rekolekcje wielkopostne przygotowują wielkanocną Komunię, aby była jak najlepsza. Komunię św. przygotowuje poprzedzająca spowiedź, dobre życie, post eucharystyczny, choćby miał trwać tylko godzinę.

Teraz przejdziemy do drugiej części naszych rozważań. Na pewno, ważnym, może nawet głównym obok ofiary celem Mszy św. jest Komunia św.

W niejednym modlitewniku znajdziemy słowa, które budzą wrażenie, że wraz z Komunią wszystkie tęsknoty się spełniły, czas się zatrzymał, katolik trwa w modlitwie dziękczynnej.

Inaczej przedstawia się sprawa w świetle modlitw mszalnych: ukazują one ofiarę i Komunię św. jako przygotowanie tego wszystkiego, co teraz ma nastąpić, a mianowicie wyjście z kościoła w życie. Nie bez przyczyny tłumaczymy *Ite missa est* w sensie *Idźcie z Bogiem*, a nawet niekiedy dodajemy że to wcale nie koniec, może raczej początek.

Homileta ma to przed oczyma. Popełni wielki błąd jeśli jego wypowiedź pojawi się u ogółu słuchaczy jako dodatek — jeden z wielu — do Mszy św. Przeciwnie, wdzięcznym zadaniem homilety będzie tak rzecz ująć, aby jego słowa były łącznikiem i wyjaśnieniem. Homilia winna uwydatnić więzy między składnikami Mszy św., a jeszcze bardziej te, które mieszczą ją w pośrodku życia chrześcijanina. Nie bez przyczyny zwyczaj Kościoła każe głosić homilię po Ewangelii, a przed ofiarą — Komunią — i dniem, tygodniem czy życiem naszego słuchacza. Celem homilii jest niewątpliwie wyjaśnienie tajemnic Eucharystii, ale niemniej ważnym jej celem jest powiązanie życia z Mszą św., albo Ewangelii poprzez Mszę św. z życiem.

Uprzywilejowanym tematem homilii będzie ofiara osobista, poświęcenie, bez którego nikt Ewangelii nie będzie posłusznym, i Komunia św., Ta ze swej strony czyni Ewangelie wykonalną. Homileta wiele poświęci starań, aby to przekonująco i zrozumiale wyłożyć, jednakże dążyć będzie do swego celu, którym jest życie chrześcijańskie słuchaczy. W takim ujęciu Ofiara, Komunia św. i nawet cała Msza św. jest tylko środkiem i drogą która przygotowuje i prowadzi. Homilia spełni rolę tego gestu, którym przewodnik wskazuje kierunek. Nie próbujmy za każdym razem przedstawić wszystkiego, co po drodze się trafi, ani też nie zawsze mówmy wszystko o celu. Przeciwnie, homilia powinna być codzienna, więc krótka; chleb powszedni, nieodzowny wprawdzie, ale wymierzony istotną potrzebą.

O. PAWEŁ SZCHANIECKI OSB, TYNIEC

### III. PRAKTYKA ODNOWY

#### 1. Wyjaśnienia w związku z *Eucharisticum misterium*

„Notitiae” w numerze kwietniowym z 1968 r. zawierają kilka odpowiedzi na dubia rubrycystyczne z zakresu interpretacji postanowień instrukcji *Eucharisticum misterium* z dn. 25 maja 1967 r. oraz sposobu odprawiania Mszy św.

Wypowiedź zamieszczona pod numerem 109 dotyczy punktu 32 instrukcji. Jest ona odpowiedzią na pytanie, w jakich warunkach można udzielić Komunii św. pod dwiema postaciami kapłanowi, który w tym dniu już odprawiał Mszę św.?

Instrukcja o kulcie tajemnicy eucharystycznej w nr 32,7 przewiduje możliwość przyjęcia Komunii św. pod dwiema postaciami przez diakona i subdiakona „wykonujących swą funkcję liturgiczną we Mszy pontyfikalnej lub uroczystej”. Chodzi tu o rzeczywistych diakonów i subdiakonów. Jeśli więc jakiś kapłan spełnia funkcję diakona lub subdiakona po odprawieniu Mszy św. lub mając zamiar ją odprawić, nie może on tym samym przyjąć Komunii św. pod dwiema postaciami we Mszy św., przy której usługuje.

W wypadku koncelebry natomiast interpretacja jest poszerzająca, ze względu na uprzywilejowanie tego rodzaju odprawiania Mszy św. Tak więc Komunię św. pod dwiema postaciami mogą przyjmować „wszyscy... wypełniający rzeczywistą funkcję liturgiczną”, chociażby byli kapłanami, którzy już odprawiali lub dopiero mieli odprawiać Mszę św.

W wypowiedzi 110 o rozstrzygnięcie kwestii, czy wobec wystawionego Najśw. Sakramentu można odprawiać jakieś nabożeństwo lub odmawiać modlitwy ku czci Matki Bożej lub świętych? Dla przykładu: czy w czasie nabożeństwa majowego ku czci Maryi można urządzać wystawienie Najśw. Sakramentu czy, jak to się zwykle mówi, takie nabożeństwa można urządzać z wystawieniem?

Chodzi o odpowiedź na pytanie czy jest to zgodne z literą i duchem przepisu instrukcji o kulcie tajemnicy eucharystycznej, skoro w tekście samej instrukcji nie ma zakazu wypowiedzianego wyraźnie (*expressis verbis*).

W odpowiedzi na to pytanie należy uwzględnić pozytywny nakaz instrukcji zawarty w nr 62 który nakłada obowiązek: „na przeciąg trwania wystawienia trzeba wszystko wyciszyć, aby wierni zatopieni w modlitwie, obcowali z Chrystusem Panem”. Komentatorowie podkreślają, że przepis ten należy rozumieć w znaczeniu, iż wierni mają obcować w czasie wystawienia „jedynie — *unice*” z Chrystusem Panem. Jakkółwiek tego terminu „jedynie — *unice*” w samej instrukcji nie ma, to jednak słusznie się sądzi, że taka wyłączna interpretacja jest właściwa, gdyż odpowiada duchowi dokumentu. Właściwy bowiem cel wspólnej adoracji wystawionego Najśw. Sakramentu osiąga się wtedy, gdy uwaga i modlitwa wiernych będzie skierowana ku tajemnicy Eucharystii przez milczenie, czytania głównie biblijne, śpiewy i modlitwy, wszystkie jednak odpowiednio dobrane i mające za przedmiot tajemnicę Eucharystii.

Jakkółwiek inne pobożne ćwiczenia, choć dobre i godne pochwały i zalecenia, rozpraszają uwagę wiernych i dlatego należy je urządzać w innym czasie, przed lub po adoracji i benedykcji Najśw. Sakramentem.

Nawet sam różaniec należy uważać za modlitwę maryjną, nie zaś chrystologiczną, a wobec tego także nie można go odprawiać wobec wystawionego Najśw. Sakramentu. Przeciwno takiej interpretacji nie może stać na przeszkodzie fakt, że podczas wymawiania słów pozdrowienia anielskiego przy różańcu rozmyśla się o tajemnicach Chrystusowych. Istotną bowiem rzeczą w modlitwie różańcowej jest powtarzanie formy modlitwowej skierowanej do Matki Bożej. Inna rzecz, że takie pojmowanie różańca domaga się ponownego przemyślenia, aby zapewnić większą zgodność między słowami a myślami odmawiającego.

W 111 wypowiedzi Rada ustosunkowała się do zagadnienia: czy wolno odprawiać nieszpory z wystawieniem Najśw. Sakramentu? Zdarza się gdzieś niedzie, że zwłaszcza w niedziele, bezpośrednio po nieszporach, udzielane jest błogosławieństwo eucharystyczne. Po ukazaniu się instrukcji *Eucharisticum misterium* zmodyfikowano tę praktykę w tym duchu, że urządza się na po-

czątku wystawienie Najśw. Sakramentu (w Polsce stara praktyka w przeddzień i w dzień odpustów, Boże Ciało itp.), następnie śpiewa się nieszpory, a na końcu udziela się błogosławieństwa eucharystycznego. Takie rozwiązanie jednak Rada uważa za niezgodne z duchem instrukcji eucharystycznej. Sprawy te można lepiej urządzić.

Błogosławieństwo eucharystyczne nie może uchodzić tylko za konkluzję nieszporów, tak jak gdyby było mniej ważne niż nieszpory. Lepiej będzie jeśli takie błogosławieństwo będzie punktem stałym programu liturgii niedzielnej, które by zachęcało wiernych do oddawania Bogu czci. Dlatego po odśpiewaniu nieszporów, można urządzić wystawienie Najśw. Sakramentu i po chwili odpowiedniej ciszy, udzielić błogosławieństwa eucharystycznego. Jeżeli czytanie biblijne z homilią miało miejsce w czasie nieszporów, nie muszą już być powtarzane podczas wystawienia. Gdyby zaś, uwzględniając odpowiednie okoliczności miejsca i zwyczajów, dało się urządzić przerwę między nieszporami a wystawieniem Najśw. Sakramentu — byłoby to najlepsze rozwiązanie tego problemu.

Odpowiedź 112 dotyczy praktyki ustawiania umbrakulum przed monstrancją podczas kazań wobec Najśw. Sakramentu wystawionego na ołtarzu. Czy takie umbrakulum należy ustawiać w dalszym ciągu?

Odpowiedź Rady idzie po innej linii. Najpierw stwierdzenie i wyjaśnienie pozornie rewolucyjne, zaskakujące: kazania wobec wystawionego Najśw. Sakramentu są zakazane. Homilie bowiem czy krótkie napomnienia, o których mówi instrukcja eucharystyczna, nie są kazaniem, lecz jedynie wyjaśnieniem czytanych tekstów, „które mają prowadzić do większej czci tajemnicy eucharystycznej”. Konkretnie więc podczas tychże homilii, jak też czytań biblijnych nie należy ustawiać żadnego umbrakulum.

W następnej, 113 wypowiedzi Rada ustosunkowała się do pytania: czy w wypadku dłuższego wystawienia Najśw. Sakramentu można robić więcej niż dwa razy na dzień schowanie do tabernakulum?

Trudność pochodzi stąd, że liczniejszy udział wiernych na nabożeństwach eucharystycznych możliwy jest w dzisiejszych warunkach jedynie w określonych godzinach, a nie w ciągu całego dnia. Przepisy zaś zawarte w instrukcji zalecają unikać wystawienia w obecności jednego tylko czy kilku adorujących. Lepiej jest, o ile to możliwe, urządzić wspólną adorację w określonych granicach czasu z liczniejszym jednak udziałem wiernych, niż rozbić ją dla małych grup w różnych porach dnia. W takim więc razie Najśw. Sakrament może być schowany do tabernakulum na noc i dwukrotnie tylko w ciągu dnia, tak aby w czasie wystawienia był liczniejszy napływ wiernych. Częstsze chowanie Najśw. Sakramentu jest zakazane.

Nic jednak nie stoi na przeszkodzie, aby we wspólnotach zakonnych mających na mocy reguły codzienną i całodzienną adorację, poza godzinami adoracji wspólnej, niektórzy tylko członkowie zgromadzenia adorowali kolejno Najśw. Sakrament.



## 2. Wyjaśnienia dotyczące rubryk mszalnych

Doświadczenie uczy, że w przypadku głośnego odmawiania lub śpiewania kanonu, zwłaszcza w języku narodowym, wierni spontanicznie włączają się do akcji liturgicznej odmawiając *Amen* przy konkluzjach poszczególnych partii modlitwy eucharystycznej. Zachodzi pytanie czy taka praktyka jest dozwolona?

Otóż kanon mszalny jest modlitwą do odmawiania tylko przez kapłana, ponieważ jest modlitwą należąca do przewodniczącego zgromadzenia liturgicz-

nego działającego *in persona Christi*. Do niego też, jak dotychczas, należą zakończenia *per Christum Dominum nostrum* łącznie z *Amen*. Rada uważa, że trudną jest rzeczą jednak przeszkodzić wiernym w spontanicznej odpowiedzi na te konkluzje. Tym bardziej, że gdyby się ich pouczyło, iż w czasie kanonu mszalnego mają nie odpowiadać *Amen*, zachodziłaby obawa, że nie odpowiedzą także na doksologie kanonu. Dlatego nie należy niepokoić wiernych, jeżeli spontanicznie odpowiedź taką będą dawali, do czasu oczywiście daleko już zaawansowanej i zasadniczej reformy kanonu mszalnego, w czasie której konkluzje takie zostaną zupełnie usunięte.

Doświadczenie osobiste poucza, że omówioną trudność można ominąć wykonując odpowiednio konkluzje modlitewne i to zarówno przy recytacji, jak i śpiewie kanonu. Natężeniem i kadencją głosu oraz tempem wykonania można tak pokierować akcją, że nie da się uczestnikom możliwości włączenia się (Wyjaśnienie 114).

Ostatnie, 115, z serii omawianych wyjaśnień uzupełnia pewne niedomówienia rubrycystyczne drugiej instrukcji wykonawczej do KL, instrukcji z dnia 4 V 1967 r. odnośnie Mszy za zmarłych w czarnym kolorze oraz Mszy w dni ferialne.

Wymieniona instrukcja wprowadza ujednoczenie Mszy za zmarłych z innymi Mszami w zakresie liturgii rozesłania, przewidując udzielanie we Mszach w czarnym kolorze błogosławieństwa oraz odmawianie *Ite missa est*. Pozostały jednak w dalszym ciągu pewne obrzędy odrębne we Mszach żałobnych takie jak np. opuszczanie całowania księgi Ewangelii, opuszczanie błogosławieństwa wody w ampulce przed nalaniem do kielicha, czy klękanie podczas odmawiania oracji. Nie będzie rzeczą sprzeczną z duchem prawa jeśli także we Mszach żałobnych ujednoczyci się wymienione obrzędy w tym sensie, że te same normy będą zachowywane we wszystkich Mszach św.

Tę samą zasadę należy zastosować odnośnie klękania podczas oracji w dni ferialne pokutne i we Mszach żałobnych. Odpowiednią jest bowiem rzeczą dla czynnego udziału i uwagi wiernych, jeśli nie będzie zbyt wielkich różnic w tych samych obrzędach. Dlatego będzie rzeczą bardziej odpowiednią, aby nie klękać podczas oracji w dni pokutne i we Mszach żałobnych — z wyjątkiem jednak tych dni i przypadków, gdy wierni są zachęceni do klękania specjalnym wezwaniem *Flectamus genua*.

Przedstawione wyjaśnienia Rady Liturgicznej, jakkolwiek dotyczą rzeczy drobnych i na pozór mało znaczących, świadczą o tendencji upraszczania i urealniania przepisów rubrycystycznych.

Na podstawie „Notitiae” 39 oprac. ks. FRANCISZEK GRENIUK, Lublin

#### IV. KRONIKA ODNOWY

##### Odnowa liturgii w polskich miesięcznikach diecezjalnych

Przegląd bibliograficzny 1964—1968

Brak dokumentacji pisanej powoduje, iż dzień dzisiejszy odchodząc do przeszłości, już po kilku latach dla historyka może zatracić swoje znaczenie, jakie mu przypisujemy. Odnowa liturgii, w której uczestniczymy, jest sprawą obiektywnie zbyt doniosłą w życiu Kościoła, byśmy w Polsce mogli zaniedbać jej utrwalenia w słowie pisanym.

Chciałbym zwrócić uwagę na niedocenione źródło dziejów najnowszych, jakim są urzędowe miesięczniki diecezjalne. Ich wąski zasięg oddziaływania

powoǳuje, iż doskonale często dokumenty partykularnego prawa kościelnego, instrukcje duszpasterskie, gruntowne artykuły miejscowych kapłanów lub tłumaczenia autorów obcych mogą przejść niedostrzeżone nawet przez tych, którzy bardzo ich oczekują, z zasady bowiem nie są uwzględniane w czasopismach o zasięgu ogólnokrajowym, jak „Homo Dei”, „Ateneum Kapłańskie” i inne. Temu brakowi pragnie zaradzić niniejsze opracowanie. Taka wymiana doświadczeń będzie sprzyjała integrowaniu pracy duchowieństwa polskiego. Choćby bowiem poza właściwą diecezją instrukcja czy dekret nie nabrały charakteru obowiązującego, będą nadawać orientację, a autorom przyniosą satysfakcję szerszej przydatności ich opracowań.

W Polsce ukazuje się obecnie 21 miesięczników, względnie dwumiesięczników diecezjalnych o zróżnicowanej objętości, przeciętnie 32 stron. Dość często zdarzają się numery łączne, np. 4—8, tj. kwiecień—sierpień, spowodowane opóźnieniem cyklu wydawniczego, jednak zachowana jest liczba 12 numerów miesięcznika rocznie.

Podstawę naszych badań stanowią następujące czasopisma, które w tekście cytujemy według skrótu nazwy stolicy diecezji wraz z numerem zeszytu i rokiem, podawanym tak tylko dla uproszczenia czytelnikowi poszukiwaniu oddzielnego zeszytu, choć poprawność metodyczna wymagałaby tomu, rocznika i strony. Tak więc 4/67 oznacza: R. 1967, nr 4.

- Częst. — Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne, mies. od Roc. 38(1964)  
 Gdańsk — Miesięcznik Diecezjalny Gdański, mies. 8(1964)  
 Gniezno — Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej, mies. 19(1964)  
 Gorzów — Gorzowskie Wiadomości Kościelne, mies., 8(1964)  
 Katow. — Wiadomości Diecezjalne (Katowice), mies. 32(1964)  
 Kielce — Kielecki Przegląd Diecezjalny, dwumies. 40(1964)  
 Kraków — Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi, mies., nlb (1964)  
 Lublin — Wiadomości Diecezjalne Lubelskie, mies. 38(1964)  
 Łódź — Wiadomości Diecezjalne Łódzkie, mies. 38(1964)  
 Olsztyn — Warmińskie Wiadomości Diecezjalne, dwumiesięcznik 19(1964)  
 Opole — Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego, mies. 19(1964)  
 Pelpin — Orędownik Diecezji Chełmińskiej, mies. 15(1964)  
 Płock — Miesięcznik Pasternski Płocki 49(1964)  
 Poznań — Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej 15(1964)  
 Przem. — Kronika Diecezji Przemyskiej O.Ł., dwumies. 50(1964)  
 Sandom. — Kronika Diecezji Sandomierskiej, mies. 57(1964)  
 Siedl. — Wiadomości Diecezjalne Podlaskie, mies.. 33(1964)  
 Tarn. — Currenda. Pismo urzędowe diecezji tarnowskiej, mies. 114(1964)  
 Warsz. — Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie, mies. 46(1964)  
 Wrocław. — Kronika Diecezji Włocławskiej, mies. 58(1964)  
 Włocł. — Wrocławskie Wiadomości Kościelne, mies. 19(1964)

Przyjmujemy chronologiczny układ naszego opracowania. Przekazywanie bowiem duchowieństwu dokumentów soborowych lub posoborowych powszechnego Kościoła pociąga za sobą pisma Biskopatu, dekrety Ordynariusza, zarządzenia Kurii, instrukcje lub wyjaśnienia Komisji diecezjalnych, wreszcie opracowania szersze najpilniejszych problemów przez autorów własnej diecezji, albo przedrukowane z innych miesięczników, albo nawet tłumaczone z czasopism zagranicznych. Sprawność podjęcia tych zagadnień w terenie może świadczyć o rozeznaniu potrzeb duchowieństwa przez władzę diecezjalną oraz o pracy specjalistów w ramach diecezjalnych komisji liturgicznych. Przynać jednak trzeba, że niekiedy dość trudno odróżnić dokument urzędowy, np. zarządzenie Wydziału Duszpasterstwa, gdy figuruje w dziale „sprawy duszpasterskie” bez daty i numeru, a ewentualnie podpisany autor nie zazna-

cza, czy występuje z upoważnienia np. komisji liturgicznej. Nadto, nie zawsze przedruki posiadają odpowiednie adnotacje do tego stopnia, że zdarzyło się wskutek przedruku wtórnego opuszczenie nazwiska autora artykułu. W innym znów wypadku napotkaliśmy dekret nie zaopatrzony w datę, lub przedrukowany dwukrotnie w odstępie kilku miesięcy, a wreszcie sprawozdanie z kursu, w którym zapomniano podać datę jego trwania. Takie wypadki wywołują zrozumiałą prośbę do Księży Redaktorów, by oszczędzili przyszłym historykom zbędnych poszukiwań.

## 1. Przed Konstytucją o Liturgii

(Rytuał — Dyrektorium — *Pastorale munus*)

Przed ukazaniem się *Konstytucji o Liturgii*, Kościół w Polsce otrzymał indult 7 VII 1961 na śpiew części stałych oraz czytanie Lekcji i Ewangelii we Mszy św. w języku polskim, i od 1 I 1962 wprowadziła go w życie Instrukcja Episkopatu Polski z dn. 15 XI 1961 (opubl. np. Warsz. 1/62). Następnie, od 14 IV 1963 r. zaczął obowiązywać *Zbiór obrzędów (Collectio rituum)* zawierający wyjątki z Rytuału Rzymskiego dostosowanego do potrzeb diecezji polskich, zatwierdzony przez SKO 23 X 1959 r., wydany w Katowicach 1963 r., wraz z ekscerptami pt. *Exsequiale* i *De cura infirmorum* (Katowice 1964, z korekturą rytu Komunii św.). Obejmuje on obrzędy Sakramentów św., błogosławieństw i pogrzebu oraz litanie. Przedtem jeszcze Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski 2 II 1962 r. opublikowała wyczerpujące dyrektorium duszpasterskie pt. *Sakramenty święte w duszpasterstwie* (Poznań 1962), zawierające wskazania doktrynalne, katechetyczne, liturgiczne i pastorałne. Sam zaś Rytuał został wprowadzony Listem pasterskim Episkopatu z 25 III 1963 r., opublikowanym np. w Olszt. 1/64.

Tym właśnie sprawom poświęcone są komentarze zamieszczone jeszcze w rocznikach 1964 i 1965, pochodzące najczęściej od współtwórców nowego Rytuału lub Dyrektorium:

- Jezusek Wacław ks. (Płock), *Nowy Rytuał*, Siedl. 2/64, 33—36;
- tenże, *Jak powstał nowy Rytuał*, Włocł. 6/64, 142—145;
- Małaczyński Franciszek OSB (Tyniec), *Duszpasterski charakter nowego Rytuału*, tamże, 38 n.
- Spikowski Władysław ks. (Poznań), *O nowym Rytuale Polskim*, Pozn. 1/65, 15—18.
- Pluta Wilhelm bp, „*Sakramenty święte w duszpasterstwie*”. *Rozważania o treści i dla treści tej publikacji*, Gorzów 4/64, 74—88; Gniezno 9/64.
- *Sakrament kapłaństwa* (fragment z *Sakramenty święte w duszpasterstwie*), Siedl. 6/64, 134—140.

Publikowano również komentarze do nowego wydania Mszału Rzymskiego (ed. typica 1962): Adamecki Jan ks. (Włocławek), *Nowy Mszał Rzymski*, Włocł. 1/63, 16—23; O.W.S., *Jeszcze o nowym Mszale Rzymskim*, Włocł. 9—10/64, 225—227 i 1—2, 42. Reformę II tomu Pontyfikału Rzymskiego przedstawił ks. Roman Michałek z Poznania: Pozn. 3/63, 190—196 (przedruk w 1964: Olszt. 2. Tarn. 4—6 (bez pod. autora), Częst. i Wrocł. 9, Siedl. 11, Lubl. 8—12).

Działalność Jana XXIII na polu liturgii (tłum. z „*Ephemerides Liturgicae*” 77 (1963) 403—406), opublikowano w Sandom. 2—3/64, 26—27 i w Tarn. 7—9/64.

W ciągu całego roku liturgicznego 1962/63 publikowano *Niedzielne komentarze mszalne* w opracowaniu ks. Janusza Tarnowskiego i ks. Wojciecha Danielskiego, Warsz. 11[62—10]63. Wreszcie w czasie debaty soborowej nad *Konstytucją o Liturgii* opublikowano artykuł:

— Vagaggini Cipriano OSB, *Ogólne zasady reformy liturgii* („Osserv. Rom.” 18 II 1963, fragmenty), Warsz. 9/63, 224—228.

11 miesięczników w 1964 r. podało jeszcze komunikat w sprawie polskiego tekstu *Communicantes* po dodaniu imienia św. Józefa.

Komisja liturgiczna Episkopatu opublikowała wyjaśnienie na temat komentowania niektórych obrzędów liturgicznych: Pelpl. 4—6/63, Olszt. 2/64, Gniezno 11/64, a Sekretariat Prymasa Polski — w sprawie Mszy św. odprawianej *facie ad populum*: Krak. 1—7/64, Olszt. 2/64, Gniezno 11/64.

Motu proprio Pawła VI *Pastorale munus* z 30 XI 1963 r. opublikowano, zasadniczo po łacinie, w ciągu 1964 r.: Włocł. 1, Gdańsk i Wrocław. 2, Tarn. 1—3, Katow. 3—4, Opole i Płock — 4, Łódź i Siedl. 6, Olszt. 3, Warsz. 7 (po polsku), Pelpl. 7—8, Przem. 4.

Podobne uprawnienia dla wyższych przełożonych zakonnych podano tylko w: Gdańsk 12/64.

Ukazały się też komentarze do tego dokumentu:

— Walicki Jan ks. (Częstochowa), *Uprawnienia biskupów według motu proprio „Pastorale munus” z 30 XI 63*, Częst. 7—8/65, 151—192.

— Pawluk Tadeusz ks. (Olsztyn), *Uprawnienia i przywileje biskupów według „Pastorale munus”*, Olszt. 3/64, 25—26.

O delegowaniu tych uprawnień Biskupom-Sufraganom oraz Wikariuszom Generalnym powiadomiły dekrety Ordynariuszów we Wrocław. 2/64 (30 XII 63) i Katow. 11—12/64 (8 I 64).

Skutkiem tego motu proprio było ukazanie się serii dekretów Ordynariuszów na temat binacji, trynacji, Mszy św. wieczornych i popołudniowych: Włocł. 2—3/64 (2.II 64), Lubl. 8—12/64 (16 V 64), Płock 4—5/65 (4 IV 65), Kiel. 6/65 (19 III 65), Krak. 8/65 (7 V 65). Dekrety te zostały odnowione przez Ordynariuszy: Przem. 2/66 (14 III 66), Kiel. 6/66 (31 X 66), Krak. 1—2/67 (7 X 66), Warsz. 4/67 (12 II 66), Pelpl. 4—5/67 i 6—7/67 (3 II 67), Opole 11/67 (20 X 67), Częst. 12/67; we Wrocław. 12/67 podpisana jest Komisja Liturgiczna (16 X 67 r.).

Komentarz do tych zarządzeń dał:

— Sztafrowski Edward ks. (Kielce), *W sprawie binacji i trynacji*, Kiel. 6/67, 273—276.

Inne dekrety opublikowane w oparciu o *Pastorale munus* to: w Pelplinie dekrety Ordynariusza 128/64/Ord. z 18 III 64, o udzielaniu Sakramentu Bierzmowania w niebezpieczeństwie śmierci, Pelpl. 3—4/64, oraz 239/64/Ord. z 2 VI 64, zezwolenie na odprawianie Mszy św. w mieszkaniu oboźnie chorego, Pelpl. 9—10/64. W Gdańsku zezwolił zaś Ordynariusz na przepieranie bielizny kościelnej przez kleryków, zakonnice, a nawet świeckich 4 III 64, Gdańsk 4/65.

## 2. Konstytucja o Liturgii i utworzenie Komisji

Właściwie jednak granicę czasową odnowy liturgii upatrujemy w opublikowaniu *Konstytucji o Świętej Liturgii* z dnia 4 XII 1963, w Polsce w ciągu 1964 roku przez wszystkie diecezje po polsku (tekst łaciński tylko Częst. 3 i Krak. 10—11), w kolejności: Pelpl. 5—6, Kiel. 3, Krak i Wrocław. 7, Katow. 5—6—7; Gdańsk, Gniezno, Gorzów, Opole — 8; Łódź, Warsz. i Siedl. 9, Tarn. 7—9; Sandom. 10, Olszt. 6, Włocł. 7—8, 9—10, 11—12; Pozn. 11 i 12, Lubl. 8—12; Przem. 5/64 i 1/65.

W tym samym czasie podano tłumaczenie motu proprio „Pawła VI *Sacram liturgiam* z 25. I. 1964 r. (przy czym w Częst. 4/64 podano znów tylko tekst łaciński), Katow. 2, Pelpl. 5—6, Kiel. 3, Gniezno 7, Łódź 7—8, Opole, Gorzów, Gdańsk, Wrocław — 8; Krak. i Płock 8—9, Siedl. 9, Tarn. 7—9, Przem. 5, Warsz. i Sandom. 10, Lubl. 8—12, Włocł. 11—12, Olszt. 6.



Dla wyjaśnienia odnowy liturgii zamieszczono przemówienie Pawła VI o znaczeniu reformy liturgii i śpiewu liturgicznego z dnia 14. IV. 1964 (AAS. 56, 378): Gdańsk 12/64, Łódź 1/66. Nadto przemówienia papieża z 2. III. i 7. III. oraz kard. Lercaro z 3. III. 65 podano pt. *O właściwe zrozumienie ducha odnowy liturgii* w Kiel. 6/65, 251—253.

Pierwsze polskie informacyjne komentarze do *Konstytucji* dali:

- Stroba Jerzy bp, *Konstytucja o Liturgii*, Gorz. 11/64, 237—241.
- Szymański Stanisław SJ, *Soborowa Konstytucja o św. Liturgii*, Olszt. 6/64; 38—42.

Wprowadzenia w życie *Konstytucji* i *motu proprio*, zwłaszcza wyraźnego zezwolenia na redukcję Godzin mniejszych w Oficjum, (art. VI) dokonali w swych miesięcznikach: Biskup Lubelski dekretem 578/G1/64 z 19. III. 64, Lubl. 1—7/64, oraz Biskup Sandomierski, odezwą do duchowieństwa, Sandom. 6/64. *Brewiarzowe zmiany liturgiczne* podano również w Płocku 5/64.

W dniu 5. IV. 64 Episkopat Polski ogłosił dwa listy na wejście w życie *Konstytucji* o *Liturgii*: do wiernych i do duchowieństwa. Zostały one opublikowane w: Częst. i Opol. 5; Gniezno, Pozn., Włocł., Sand. — 6; Tarn. 4—6, Pelpl. i Krak. 5—6; Płock 6—7, Katow. 5—6—7; Łódź, Siedl. 7—8 i 10; Warsz. 7 i 8, Gofz. i Gdańsk 9; Przem. 4, Olsz. 5, Lubl. 8—12.

Zgodnie z postanowieniem *motu proprio* (art. II) ustanowiono względnie zreorganizowano istniejące diecezjalne Komisje Liturgiczne, Komisje do Spraw Sztuki Sakralnej oraz Komisje do Spraw Muzyki Sakralnej. W miesięcznikach znajdziemy jedynie następujące dekrety Ordynariuszów:

- a) Ustanowienie 3 komisji — Kielce (bez daty), Kiel. 2/64. w nowym składzie — Częstochowa (bez daty), Częst. 9/64.
- b) Ustanowienie Kom. Sztuki i Komisji Muzyki — Katowice, 23. XII. 63 (V. H. V — 2352/64 i 2852/64), Katow. 3—4/64.
- c) Ustanowienie Komisji Liturgicznej — Tarnów, 26. II. 65. Tarn. 7—10/65; Warszawa, 6. III. 65 (1452/D/52), Warsz. 7/65; Gdańsk, 8. IX 65, Gdańsk 9/65.
- d) Mianowanie nowych członków Komisji Obrzędów Liturgicznych przy Radzie Liturgicznej Archidiec. Poznańskiej, 25. V. 65 — Pozn. 9/65.
- e) Ustanowienie Komisji d/s Liturgii i Muzyki Kościelnej — Opole, 24. I. 68 — Opole 4/68.
- f) Regulaminy Komisji Liturgicznych podają: Warsz. 7/65, Gdańsk 9/65, Opole 4/68 (Statut); Komisji Sztuki lub Artystyczno-konserwatorskiej: Katow. 8—9—10/64, Pozn. 9/65 (zatw. 7. VII. 65, 6945/65) i Przemysł 3/65.

Regulamin dla zespołów śpiewaczych podano w Warsz. 1—2/64, zaś dla kapłanów-delegatów dekanalnych d/s śpiewu i muzyki oraz organistów-delegatów — Warsz. 11/64.

W Warszawie Komisja zaraz zwróciła się do duchowieństwa, zapowiadając swą służbę w zakresie instruktażu i wyjaśnień korespondencyjnych lub osobistych w ramach specjalnego dyżuru w Kurii: Warsz. 7/65 i 9/65.

### 3. Nowe ryty i teksty ogłoszone w 1964 r.

Dekrety Ś.K.O. z 25. IV. 64 o nowej formule przy udzielaniu wiernym Komunii św. oraz o dodaniu wezwania o Duchu Św. do aktów uwielbienia — podano w 18 miesięcznikach 1964 r., począwszy od nr 5. We Wrocław. zaznaczono przy tym, by poutczyć o nowej formule aktów uwielbienia. Katow.

5—6—7 dołączy krótkie wyjaśnienie. W Tarn. 10—12 zacytowano z pracy arcybpa J. Bilczewskiego o Eucharystii fragment dotyczący ceremoniału przy rozdawaniu Komunii św. w pierwszych wiekach chrześcijaństwa, oraz art. pt. *Amen z Dizion. pract. della Liturgia Romana*, Roma 1956, 22. Specjalne zarządzenie wydał 1. VII. 64 Biskup Włocławski — Włocł. 9—10/64.

W większości miesięczników podano również dekret. Kongr. Św. Oficjum z 10. I. 64 o poście eucharystycznym kapłanów, informację Prymasa Polski o zmianie przez Pawła VI postu eucharystycznego w dniu 21. XI. 64, a także (tylko Tarn. 11—12/65 i Wrocł. 1/66) o zmianie w katechizmach sformułowania dotyczącego postu eucharystycznego z 18. VI. 65. Osobno promulował zmiany Wikariusz Generalny 1. II. 65 we Włocł. 3—4/65.

Odpowiedź odmowną Kongregacji Sakramentów w sprawie zanoszenia chorym Komunii św. w W. Piątek, z dn. 29. II. 64/72/64 podało 11 diecezji.

Dla Polski dekret Ś.K.O. z 18. XII. 63 (Prot. ND. 17/963) zezwalający na wotywę II klasy *Rorate* w okresie Adwentu podało w 1964 r. 15 miesięczników, począwszy od Opol. 7. W Tarn. 1—3 podano szersze wyjaśnienie, a w Warsz. 11 opublikował na ten temat artykuł ks. Jerzy Zalewski.

Zatwierdzenie nowego kalendarza liturgicznego dla Polski dekretem Ś.K.O. z 20. VI. 64 (Prot. ND 17/963) podano najpierw w formie komunikatu pt. *Ustanowienie Patronów Polski*: Tarn. 4—6/64 Wrocł. 9/64, Gorz. 1/65, a w ślad za tym podano *Calendarium perpetuum dioecesium Poloniae* z odwołaniami diecezjalnymi: w 1964: Sandom. 10, Katow. 11—12, Siedl. i Wrocł. 12; w 1965: Tarn. 1—3 i Włocł. 5—7. Dekrety dotyczące tekstów *Officia propria* i *Missae propriae pro Polonia* znajdujemy w 1965 r. w: Opol., Gorz., Płock 1, Pozn. i Warsz. 2, Siedl. 1 i 2, Włocł. 5—7 (tylko Officia), Częst. 9, Pelpl. 9—10. Jako uzupełnienie należy tu dodać zezwolenie Ś.K.O. z 8. XI. 65 (Prot. ND 44/965) na wprowadzenie nowych prefacji o Adwencie i Najśw. Sakramencie: Pelpl. 11—12/65, a w 1966: Gd. 1, Warsz. 2, Włocł. 4—5, Wrocł. 5—6, Lubl. 4—8, Łódź 8, w większości podano tu również łaciński tekst prefacji. Wreszcie w tekstach *Proprium Missarum* zatwierdziła Ś.K.O. zmiany w formularzach o św. Jacku i św. Stanisławie Kostce dnia 15. XII. 65 (Prot. ND. 17/963): 1966: Przem. 2, Gdańsk i Łódź 3, Warsz. i Pozn. 4, Wrocł. 5—6, Sand. 7, Lubl. 4—8, Gorz. 9—10.

Pierwsze zezwolenie dla Polski na koncelebrę i Komunię pod dwiema postaciami, udzielone na prośbę Prymasa Polski *ad experimentum* pod specjalnymi warunkami przez Consilium dnia 27. XI. 64 (Prot. n. 3110/64) podały w 1965 r.: Siedl. 2 i 9 (sic.), Gdańsk i Warsz. 3, Włocł. 3—4, Łódź 5—6, Częst. 7—8, Wrocł. 8—9, Pelpl. 11—12.

Na podstawie tego zezwolenia odprawione zostały pierwsze w Polsce koncelebry pontyfikalne w katedrze lubelskiej w dniach 14 i 20. I. 1965 r. o czym pisze w sprawozdaniu ks. Franciszek Greniuk w Lubl. 8—12/65.

#### 4. Komentarze szczegółowe do Konstytucji o Liturgii

- Jop Franciszek bp, *Notatki soborowe* (dyskusja w auli), Opole 7, 9, 10/64.
- Brudz Józef ks., *Kronika Soboru* (dyskusja w auli), Tarn. 3—5, 6—8/63.
- *Problematyka liturgiczna na Soborze*. Fragmenty konferencji prasowych Hermanna Schmidta SJ, 25. X. 62 i Salvatore Marsiliego 3. XI. 62, Tarn. 1—2/63, 100—105.
- *Z komentarza do Konstytucji o Liturgii* (art. 14—19 i 21—36). Wolne tłumaczenie z „Maison-Dieu” 77, Krak. 1—2/65.
- Lengeling E.J. (Münster), *Nauka KL o służbie Bożej* (referat na Kongr. Liturg. w Berlinie 27. I. 65), Gdańsk 9/65, 358—376; Gorz. 2, 3, 4/66; Włocł. 4—7/66.

- Müller Otfried, *Eklezjologia Konstytucji o Liturgii Soboru Watykańskiego II* (referat, tamże), Gdańsk 9/65, 348—357.
- König Franz kard., *Liturgiczna reforma Soboru Watykańskiego II a pobożność osobista* (fragm. z „Der grosse Entschluss”, czerw. 1964, 389—392), Gdańsk 11/64, 268—272; Łódź 1/66.
- Lercaro Jakub kard., *Parafia wspólnotą miłości w świetle Soboru Powszechnego* (ref. na Kongr. charytat., Rzym 8—11. III. 65), Wrocł. 9—10/66, 243—247; Gniezno 12/67.
- Vagaggini Cipriano OSB, *Biskup a liturgia* „Concilium” 1965, nr 2, 75 nn), Gdańsk 12/65, 519—528.
- Fischer Baltazar (Trier), *Pastoralne postulaty Konst. o Liturgii* (referat na Kongr. Liturg., Berlin, styczeń 1965), Gdańsk 9/65, 376—382.
- Küng Hans, *Reforma Breviarza w świetle historii* (w: *Living Church*, London-New York, brw., 214—230, tłum. ks. Jan Szurlej, Katowic.), Częst. 9/64, 205—208 (bez autora i tłum.), Warsz. 10/64, 236—240.
- Schollmeier Karl (Erfurt), *Spiewająca parafia* (referat na Kongr. Lit., Berlin, styczeń 1965), Gdańsk 9/65, 383—387.
- Gelineau Jean SJ., „*Dum supplicat et psallit Ecclesia*”. *Odnowa śpiewu kościelnego a tradycja*. („Concilium” 1965, nr 2, s. 99 nn, tłum. ks. Rafał Markiton CM), Gdańsk 2/66, 118—121, Częst. 6/67 (tu podany tłumacz), Gniezno 1—2/68 (bez autora).
- Popiel Jan SJ., *Problematyka duszpasterska sztuki chrześcijańskiej*, Krak. 9—10/65, 242—253, Pozn. 9 i 10/65; Przem. 3/65; Częst. 10/65 („ks. S. Popiel”), Gniezno 12/65, Gorz. 7/66 (bez aut.), Gdańsk 3—4/67. Dodać należy, że Biskupi Polscy wydali 16. IV. 66 *Instrukcję o odnowie zabytków i kierunkach rozwoju sztuki kościelnej*, podaną w 1966 r. w: Tarn. 1—4, Przem. 4, Warsz. i Gorz. 7, Włocł. 4—7, Wrocł. i Łódź 8; w 1967 r.: Kielce i Gdańsk 1, Olszt. 3—4, Opole 12.

#### 5. Instrukcja I S.K.O. 26. IX. 1964 i jej wyjaśnienia

a) Tekst *Instrukcji o należyтым wykonaniu Konstytucji o Liturgii* po łacinie (*Inter oecumenici*) opublikowano w Częst. 12/64 i Tarn. 1—3/65. Przekład polski ks. Jana Adameckiego (Włocławek) podały w 1964 r.: Katow. i Pelpl. 11—12, a w 1965 r.: Opole, Kielce, Gdańsk, Łódź, Siedl., Wrocł. — 1; Krak. i Włocł. 1—2, Pozn. 1 i 2, Tarn. 1—3; Warsz., Olszt., Płock, Przem. — 2; Sandom. 2—3, Gorz. 3, Gniezno 6, Lubl. 1—7. Instrukcja weszła w życie 7. III. 65.

Jako wyjaśnienie, Consilium czyli Rada Posoborowa opublikowała list przewodniczącego, kard. J. Lercaro do kardynała-prymasa Francji w sprawie soborowej odnowy liturgii (Prot. 3119/65, 30. VI. 65), Pelpl. 9—10/65, 242—247; a nadto *Odpowiedź I na niektóre wątpliwości liturgiczno-rubryczystyczne*, Katow. 8—12/65. Według tego listu i odpowiedzi opracowano artykuł pt.: *W związku z odnową liturgiczną*, we Włocł. 11—12. 65, 276—278.

Według artykułu A. Bugniniego w „Osserv. Rom.” 17. X. 64, anonimowy komentarz ogólny do *Instrukcji* podano w Warsz. 12/64, 279—281, Pelpl. 1—2/65 i Tarn. 1—3/65.

b) Obszerniejsze komentarze podają:

- Czerwik Stanisław ks., *Odnowa liturgii w świetle Konstytucji i Instrukcji liturgicznej*, Kiel. 5/65, 226—238.
- Endres Heinz ks., *Żądania Instrukcji S.K.O. z 26. IX. 1964 o należyтым wykonaniu Konst. liturg. odnośnie ukształtowania wnętrza kościoła* (referat na Kongr. Liturg. Berlin 1965 r.), Gdańsk 3—4/67, 96—108.
- Luft Andrzej ks., (Warszawa), *Wnętrze kościoła w świetle nowych prze-*

*pisów liturgicznych (Konst. o liturgii, Instr. z 26. IX. 64), Warsz. 9/65, 209—215 (bez autora), dalej w 1965 r.: Gdańsk, Gorzów, Płock, Częst. —9, autora podają: Siedl. i Sandom. 10, Pelpl. 9—10; nie podaje: Pozn. 11; ostatnio Włocł. 1—3/66.*

- Balboni Dante, *Lektor i komentator* (art. w „Osserv. della Domenica” 10/1607/1965, 43 n, tłum. ks. Stanisław Pawlina, FDP, Zduńska Wola), Warsz. 7/65, 165—167, Włocł. 8—9/65 (tu tylko podany tłumacz, zmien. tytuł: *Lektor we Mszy św.*), Siedl 9/65.

c) Konferencja Episkopatu Polski opublikowała Listy na wejście w życie *Instrukcji* z dnia 27. I. 1965, podane w ciągu roku 1965: do duchowieństwa: Opole, Siedl., Gdańsk — 3, Krak. 3—4, Gorz., Olszt., Sandom. — 4, Płock 4—5, Częst. 5, Tarn. 4—6; do wiernych: Pelpl. 1—2, Łódź 2, Sandom. 2—3, Warsz. i Siedl. — 3, Krak. 3—4, Olszt. i Opole 4, Częst. i Pozn. 5, Płock 4—5, Tarn. 4—6.

d) Omówienia zmian według Instrukcji ogłoszone zostały:

- Stroba Jerzy bp., 8. II. 65, *Instrukcja o liturgii*, Gorz. 2/65, 26—29.
- Trzebiatowski Alfons ks., *Innowacje w Mszale i zmiany w Rytuale na podstawie Instrukcji S.K.O. i dyrektyw Episkopatu Polski*, Pelpl. 1—2/65, 42—46.
- Instytut Liturgiczny Diecezji Lubelskiej: *O odnowie liturgii*, Lubl. 1—7/65, 116—123 (szczegółowa instrukcja).
- Pawłowski Antoni bp., 21. II. 65, *Przemówienie do alumnów w sprawie liturgii i brewiarza*, Włocł. 4—5/65, 111 n.
- Kuria Diec. Sandomierska, *Zmiany w Ordo Missae*, Sand. 5/65, 108 n.
- (Kuria Biskupia Opolska), *Zmiany w obrzędach Mszy św.*, Opole 6/65, 124—128.
- (Kuria Diec. Włocławska), *Zmiany obowiązujące we Mszy św.* (skorowidz), Włocł. 8—9/65, 210 nn.
- Ks. S.O. (Olechowski Stanisław ks.), *Główne zmiany w „Ordo Missae” według „Ephem. Liturg.” 1965, fasc. II*, Siedl 9/65, 208 nn.
- Kuria Arcyb. Wrocławska, *Zestawienie zmian we Mszy św.*, Wrocław. 1/66.

e) Wobec pewnych niejasności opublikowano:

- Kuria Diec. Sandomierska, *Komunikat o rozstrzygnięciu niektórych wątpliwości liturgicznych przez Kom. Liturg. Episkopatu*, 27. III. 65 (dotycz. wystawienia N. Sakramentu we Mszy I Piątku oraz czytania Ewangelii we Mszy ślubnej), Sandom. 10/65.
- Zalewski Jerzy ks., *Kilka wyjaśnień w sprawie obrzędów Mszy św.*, Warsz. 2/66, 43 nn (zakres języka polskiego) i 3/66, 69 nn (główne zmiany rytu).
- Kowalski Zygfryd bp, (Wydział Duszp. Liturg.), VII 65. *Wyjaśnienie dotyczące odpowiedzi po polsku po Lekcji i Ewangelii*, Pelpl. 9—10/65.
- Diec. Komisja Liturg., *Instrukcja dotycząca komentatora i liturgii słowa*, Katow. 11—12/66.
- Diec. Komisja Liturg., *Komunikaty i przypomnienia* (przeciw samowoli; poradnictwo; odpowiedź po Lekcji; Chrzest), Częst. 1/67.
- Diec. Komisja Liturg., *Zarządzenie 19. XII. 68: Porządek czynności celebransa i wiernych we Mszy św.*, Pelpl. 4—5/67, 114—119 (przejrzyste tabele).
- Archid. Komisja Liturg., *Pouczenie nr 6 o postawie i miejscu celebransa w czasie liturgii słowa we Mszach z udziałem ludu*, 24. II. 67, Warsz. 5/67.

W Kiel. 5/64 opublikowano zarządzenie w sprawie egzaminu wikariuszowskiego z liturgii. Do jego programu należy odtąd: „*Mediator Dei*”, Kon-

*stytucja o Liturgii i Instrukcja* z 26. IX. 64. Bibliografię liturgiczną do egzaminu podano w Kiel. 3/67.

W Pelpl. 9—10/66 ogłoszono dekret Ordynariusza z 7. X. 66 (Nr 333/66/Ord.) o głoszeniu homilii podczas Adwentu i Wielkiego Postu w dni powszednie, codziennie, w kościołach parafialnych obowiązkowo na Mszy najbardziej uczęszczanej np. wieczornej.

f) Opublikowane w Rzymie, podane zostały również w nowej redakcji całe teksty:

— *Ordo Missae, Ritus servandus in celebratione Missae, De defectibus*: (27. I. 65): Katow. 3—4/65; Wrocł. 8—9/65 podał tylko dekret, jak również dekret Ś.K.O. ogłaszający *Kyriale Simplex* z 14. XII. 64.

## 6. Język polski w liturgii

a) Rada Posoborowa wydała I dekret o wprowadzeniu polskich tekstów liturgicznych do Mszy św. i sakramentów *w krajach, gdzie kompetentna władza przyjęła język narodowy* w dniu 1. X. 64 (Prot. N. 2232/64). Opublikowały go w 1964: Katow. 11—12, Gdańsk, Siedl., Warsz. — 12.; w 1965 r.: Gorz., Łódź i Sandom. 1, Olszt. 2, Gniezno i (II raz) Siedl. 3, Włocł. 3—4, Częst. 9, Pelpl. 9—10.

II Dekret Rady z 7. XI. 64 (Prot. N. 2708/64) wprowadzający język polski do czytań, śpiewów *Ordinarium* i *Proprium* oraz dialogów mszalnych — podały tylko Gdańsk 2/65, 50 n.

III Dekret, zatwierdzający polskie teksty liturgiczne z dnia 27. X. 1965 (Prot. N. 3663/65) — podaje Pelpl. 5—6/66, 171.

IV Dekret, uzupełniający zezwolenie o Prefację i ryt rozesłania, a więc pozostawiający po łacinie jedynie Kanon z 3. V. 66 (Prot. N. 1251/66) — ogłosiła Łódź 6/66, 121.

b) Konferencja Episkopatu Polski w liście z 27. I. 65 na wejście w życie pierwszej *Instrukcji*, wprowadziła od 7. III. 65 r. język polski do czytań mszalnych i rytu udzielania Komunii wiernym. Następnie wydała *Zarządzenie dotyczące dalszego rozszerzenia używania języka polskiego w liturgii Mszy św.* w dniu 17. X. 66. Ogłoszono je w 1966 w Sandom. i Pelpl. 11—12, a w 1967: Częst. 1, Tarn. 1—4, Warsz. i Gorz. 4, Włocł. 1—5, Łódź 5, II raz Gorz. 9—10.

Pierwszego etapu dotyczyło w archid. warszawskiej *Pouczenie nr 1* Kom. Liturgicznej z 8. III. 65 (nie opublikowane), natomiast 13. XII. 66. Komisja ogłosiła *Pouczenie nr 5 o sposobach dalszego rozszerzenia języka polskiego w liturgii Mszy św.* — Warsz. 4/67.

Polski przekład niektórych tekstów w *Ordo Missae* ulegał kolejnym przemianom, ogłaszanym po przyjęciu przez Konferencję Episkopatu 16. II. 66 (Nr. 606/66/P) i 30. III. 66 (Nr. 1260/66/P) w ciągu 1966 r.: Gdańsk 3 i 4—5; Sandom. i Wrocł. 5—6, Warsz. 6, Łódź 5 i 6, Włocł. 4—7, Lubl. 4—8, Pozn. 8, ostatnio 1—4/67.

c) W roku 1965 w miesięcznikach zaczęły się ukazywać polskie teksty i ryt Komunii św. udzielanej poza *Mszą św. wiernym*. Instrukcję ogłosił w tej sprawie Biskup Olsztyński 16. II. 65, Olszt. 4/65. Tekst polski podały jako obowiązujący od 7. III. 65: Sandom. 4/65, Siedl. 1/66, Przem. 1/67, Gniezno 7/67, Włocł. 6—10/67.

d) W roku 1967 Biskupi Polscy wprowadzili opracowany na nowo w oparciu o kilkuletnie doświadczenia diecezji zachodnich i północnych (Ka-

towice, Gdańsk) ryt Procesji Bożego Ciała w języku polskim, zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu 15. II. 67; zanim został wydrukowany w maju 1967, ukazał się w całości w Przem. 2, Łódź 3, Siedl. 4—5 (z dekretem Biskupa, 14. II. 67) i Wrocław. 6—7.

#### 7. Nowe rytury i dokumenty 1965 r.

a) Dnia 7. III. 1965 Kongr. Obrzędów opublikowała *Variationes in Ordinem Hebdomadae Sanctae inducendae*. Dekret na ten temat podaje Wrocław. 8—9/65.

Zarządzenia diecezjalne zamieszczono następujące:

- Wikariusz Generalny, *Zarządzenie o zmianach w liturgii Wielkopiątkowej*, Olszt. 4/65 (z tekstami).
- Archid. Komisja Liturg., *Pouczenie nr 4 w sprawie obrzędów W. Tygodnia* (4. III. 66), Warsz. 4/66.

Wyjaśnienie stanowią artykuły:

- Kolbe Ferdinand, *Reforma wielkopiątkowych modlitw wstawienniczych* („Liturg. Jahrbuch” 1965, 4, 217), Gdańsk 3/66, 179—189.
- Michałek Roman ks., (Poznań), *Zmiany w obrzędach W. Tygodnia*, Włocł. 8—10/66.

b) Rada Posoborowa zezwoliła na zmianę Lekcji w Sobotę po III Niedzieli W. Postu, dnia 28. II. 65 (Prot. N. 900/65); w tymże roku opublikowano dekret w: Pelpl. 1—2, Opole 3, Gdańsk 4, Wrocław. 3—4, Kiel. 6, Warsz. 7, Płock 7—8, Siedl. 8, Włocł. 8—9, Łódź 9, Tarn. 7—10, Częst. i Sandom. 10.

25. III. 65 Kongr. Obrzędów zezwoliła, by Ewangelię Męki Pańskiej mogli czytać trzej świeccy mężczyźni w braku diakonów lub kapłanów (według KL 50—51): w 1965 podały: Opole 7, Płock i Pelpl. 7—8, Częst., Gdańsk i Siedl. 9; ostatnio Przem. 1/66.

c) Duszpasterstwu sakramentów mają dopomóc dwa inne dekrety. Pierwszym Kongr. Obrzędów upoważnia Ordynariuszy do zezwolenia kapłanom na noszenie przy sobie Oleju Chorych w czasie podróży („Osserv. Rom.” 19. III. 65); w 1965: Pelpl. i Wrocław. 3—4, Częst. 6, Katow. 5—6—7, Płock 7—8, Siedl., Warsz., Gniezno — 8, Włocł. 8—9, Łódź, Gdańsk, Opole — 9, Kiel. 6, ostatnio Tarn. 1—3/66. Powtórzenie upoważnienia nie oznacza jeszcze, że takiego zezwolenia Ordynariusze udzielają.

14. II. 66 Kongr. Obrzędów wydała dekret o Komunii św. w szpitalach: Łódź 10, Pelpl. 11—12, Gdańsk 12. W 1967 r.: Kiel. 5, Olszt., Włocł. 6—10, Wrocław. 10, Katow. 10—11—12; ostatnio Płock 1—2/68 i Siedl. 3—4/68.

d) Ojciec św. wydał 24. X. 64 pismo apostołskie ustanawiające św. Benedykta Opata patronem całej Europy; opublikowano je w 1965: Wrocław. 2, Łódź i Opole — 7, Pelpl. i Płock 7—8; Siedl. 9, Tarn. 7—10, Sandom. i Pozn. 12.

4. III. 65 ustanowiony został przez Ś.K.O. dzień Opieki św. Benedykta na 11 lipca; podają to: Wrocław. 8—9 (wcześniej 3—4), Siedl. 8, Częst. 9, Sandom. i Warsz. 10, Pelpl. 7—8, Tarn. 11—12.

e) *Ritus servandus in concelebratione Missae* ogłoszono dekretem Ś.K.O. dnia 7. III. 65. Dekret podają u nas: Wrocław. 8—9/65 i Tarn. 1—3/66; ryt w całości: Częst. 4/65, Gdańsk 9/65, Włocł. 1—3/66, Lubl. 9—10/66. Katow. 3—6/66.

Opisy pierwszych Mszy św. koncelebrowanych spotykamy w: Włocł. 1—2/65 (Rzym. 19. VI. 64), Olszt. 5/65 Olsztyn, W. Czwartek 15. IV. 65),

Lubl. 4—8/66 (Lublin 14. I. i 20. I. 65, pierwszy raz ze śpiewanym Kanonem 15. XII. 65).

W Lublinie 24. II. 66 urządziła Komisja Liturgiczna kurs przygotowawczy do koncelebry: Lubl. 4—8/66 (ks. Franciszek Greniuk).

W Warszawie 1. III. 67 ogłoszono *Pouczenie nr 7 Komisji Liturgicznej o koncelebrowaniu Mszy św. w kościołach i kaplicach Archidiec. Warszawskiej* — z podaniem ogólnych zasad i przykładu obrzędów Mszy św. śpiewanej i czytanej: Warsz. 6/67.

*Ritus in distribuenda Communione sub utraque specie* z datą zatwierdzenia 20. VI. 64 podano, choć dekret ogłaszający nosi datę 7. III. 65, w następujących miesięcznikach 1965 r.: Częst. 1, Pelpl. 1—2, Warsz. 3, Łódź 5—6, Gdańsk 9, Wrocł. 8—9, w końcu Katow. 3—6/66 i Lubl. 9—10/66.

Komentarze podano w Polsce następujące:

- Manders Hendrik CSSR, *Koncelebra* („Concilium” 1965, nr 2, 136 n), Gdańsk 12/65, 529—541.
- Danneels Godfried (Brugge), *Komunia św. pod dwiema postaciami*, („Concilium” 1965, nr 2, 145 n), Gdańsk 11/65, Gniezno 5/67.
- (Czerwik Stanisław ks.), *Sens i zasady koncelebry*, Kiel. 6/65, 254—262.
- Litewka Ignacy CM, *Komentarz do dekretu o koncelebracji i Komunii pod dwiema postaciami*, Gdańsk 9/65.

f) Encyklika Papieża Pawła VI o kulcie Eucharystii *Mysterium fidei* z 3. IX. 1965 została opublikowana w 1965 r.: Warsz. i Częst. 12, Pelpl. 11—12; w 1966 r.: Gdańsk 1, Krak. 1—2, Siedl. i Kiel. 2, Tarn. i Włocł. 1—3, Wrocł. 2—3, Przem., Opole, Gniezno 4, Gorzów 7, Lubl. 11—12, Łódź 12; w 1967 r.: Olszt. 1, Katow. 5—6—7.

g) Instrukcja Kongregacji Studiów i Uniwersytetów o liturgicznym wychowaniu alumnów *Doctrina et exemplo* z 25. XII. 1965 r. ukazała się w Opolu 7/67 (wraz z ramowym programem seminaryjnych wykładów liturgiki), Warsz. 5/67 i Siedl. 6—7—8/67.

## 8. Instrukcje 1967 roku (o muzyce, Instr. II, o Eucharystii)

a) Instrukcja Ś.K.O. *Musicam Sacram* o muzyce w św. Liturgii z 5. III. 1967 podana została w 1967 r. w Opolu 11 i Częst. 12, a w 1968 r. dotychczas w: Pozn. 2, Siedl. 3—4, Olszt. 2 i Przem. 1—2.

Biskup Ordynariusz Polski wydał w związku z tą Instrukcją dekret 4. X. 1967 ogłoszony w: Opole 11/67.

Próbie zastosowania Instrukcji w duszpasterstwie ukazuje: — Maciąg Władysław ks., *Ku ożywieniu udziału wiernych we Mszy św.*, Częst. 6/67, 138—140.

b) Druga Instrukcja Ś.K.O. o należytnym wykonaniu Konstytucji o Liturgii (*Tres abhinc annos*) z 4. V. 1967 (obowiązująca od 29. VI. 67) ogłoszona została w Polsce w ciągu 1967 r.: Opole 6, Sandom. 7, Pelpl. 6—8, Częst. 7—8, Przem. i Kiel. 4, Warsz. i Łódź. 8, Wrocł. i Katow. 8—9, Lubl. 5—9 (tekst łaciński), Pozn. 9, Włocł. 6—10, Siedl. 9—10, Gniezno i Gdańsk 12.

Tekst *Variationes in Ordine Missae* wydany w Rzymie opublikowały: Katow. 8—9 i Siedl. 9—10/67, a całe nowe *Ordo Missae*: Kiel. 4 i Łódź 9/67.

Wyjaśnienia do Instrukcji na podstawie artykułu sekretarza Rady Posoborowej A. Bugniniego (Osserv. Rom. 24. V. 67) podały: Opole 6 i Łódź 8/67.

Zarządzenie Biskupów Polskich w związku z II Instrukcją noszące datę 16. VI. 67, określające w częściach pozostawionej decyzji Episkopatów krajo-

wych — zakres języka polskiego, ukazało się w 1967 r. w: Pelpl. 6—8, Gorz. 6—7—8, Częst. 7—8 i 12 (II raz), Warsz. 8, Sandom. 8—9, Łódź 9, Gniezno 12, ostatnio Olszt. 1/68.

Krajowa Komisja Duszpasterstwa Liturgicznej Służby Ołtarza opracowała *Pouczenie o dostosowaniu używania dzwonek do nowych rubryk podczas Mszy św.*, opublikowane przez Wyd. Duszp. w Warszawie 21. VI. 67 (nr 3757/D/67), Warsz. 8/67, następnie w Sandom. 8—9/67 (Zarząd. Wik. Kapit. 24. VI. 67) oraz Kiel. 1—2/68.

Diecezjalne zarządzenia o *Zasadniczych uproszczeniach obrzędowych* ogłosił w Częstochowie Wikariusz Generalny 17. VI. 67 (Nr 2587), Częst. 7—8/67, w Pelplinie zaś Komisja Liturgiczna wraz z opracowanymi przez ks. Alfonsa Trzebiatowskiego *Zmianami w Ordo Missae* — Pelpl. 6—8/67. W Przemysłu Kuria Biskupia podała wyjaśnienia 16. VI. 67 (Nr 2269/67), Przem. 4/67. W Warszawie Komisja Liturgiczna wydała 21. VI. 67 *Pouczenie nr 8 o wprowadzeniu w życie postanowień Instrukcji*, Warsz. 8/67. Pewne szczegóły rubrycystyczne wyjaśnili jeszcze ks. Stanisław Legieć i ks. Ignacy Ziembicki pt. *Rubrum: II Instrukcja liturgiczna z bliska*, Sand. 8—9/67 i 1—2/68.

Udział wiernych we Mszy św. po dwóch ostatnich Instrukcjach Ś.K.O. przedstawiają wyczerpująco:

- *Instrukcja duszpastersko-liturgiczna* Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 13. IX. 67 (Nr 4650) podpisana przez Wik. Gener. — Częst. 9—10—11/67, 260—265.
- *Liturgiczna Instrukcja wykonawcza* Diecezji Łódzkiej, wydana przez Kurie Biskupią 14. XI. 67 (Idz. 3172/67) podpisana przez Wikariusza Kapit., opracowana przez Komisję Liturgiczną i Wydział Duszpasterstwa, wraz z dwiema tabelami: *Msza dialogowana* i *Msza śpiewana* — Łódź. 1/68, 19—24b.

c) Instrukcja Ś.K.O. o kulcie Tajemnicy Eucharystycznej *Eucharisticum Mysterium* z dn. 25. V. 1967 (obowiązująca od 15. VIII. 67) została opublikowana w roku 1967: Opole 10, Sandom. i Krak. 10—11, Wrocł. 11, Katow. i Lubl. 10—12, Kiel. 6, Przem. 5—6, w 1968: Płock, Siedl. i Gniezno 1—2, Pozn. i Olszt. 2, Gdańsk 1—2—3.

Zarządzenie Biskupów Polskich w związku z tą Instrukcją wydane 11. IX. 67 podpisane przez Ks. Bpa Franciszka Jopę, przewodn. Kom. Liturg. Episkopatu „na mocy polecenia Konferencji Episkopatu Polski” ukazało się w 1967 r.: Opole 10, Sandom. i Krak. 10—11, Przem. 5—6; w 1968 r.: Płock i Siedl. 1—2, Olszt. i Pozn. 2, Gdańsk 1—2—3.

W diecezjach ukazały się:

- *Zarządzenie Biskupa Przemyskiego* z 30. IX. 1967, Przem. 5—6/67.
- *Wskazania praktyczne Diecezjalnej Władzy Duchownej Płockiej do Zarządzenia Biskupów Polskich*, Płock 1—2/68.
- *Wyjaśnienia Diecezj. Komisji Liturg. w Opolu* 27. I. 68, dotyczące uroczystego wystawienia N. Sakramentu w czasie dziennej lub nocnej adoracji, Opole 4/68.

## 9. Konstytucje Apostolskie: o pokucie, odpustach i kulcie Matki Bożej

a) Konstytucja Apostolska Pawła VI *Paenitemini* o praktyce pokuty z 17 II 1966 r. podana została w 1966 r. we Wrocł. 5—6, Gdańsk i Warsz. 7, Włocł. 4—7, Częst. 9, Siedl. 8—9, Gniezno 10, Sandom. 11—12; w 1967 r.: Pozn. 1, Katow. 1—2, Gorz. 3 i Olszt. 5.

Odpowiedź Kongregacji Soboru z 24 III 67 dotyczącą „stopnia obowiązywania nakazanej pokuty” podały w 1967 r.: Warsz. 7, Wrocł. 8—9, Siedl. i Gorz. 9—10. Inne wyjaśnienie stanowiły artykuły:



- Bertrams Wilhelm SJ, *Duchowa wartość pokuty chrześcijańskiej według Konst. Apost. „Paenitemini”* („Osserv. Rom.” 20 II 66), Kiel. 5/66, 237—240, Siedl. 8—9/66, a w 1967 r.: Katow. 1—2, Pelpl. 1—3, w streszczeniu: Warsz. 1 i powtórnie w Siedl. 1.
- Sossala Jan ks., *Wschodnia obserwacja Wielkiego Postu na Śląsku*, Opole 7/64, 164—167.

List pasterski Episkopatu Polski „w sprawie zmian w przepisach postnych” z 17 X 66 ogłosiły w 1967 r.: Łódź i Siedl. 1, Warsz. i Krak. 1—2, Włocł. 1—5, Gorz. 3, a w skróconej formie „przypomnienia o przepisach postnych” — Wrocław. 4—5/67. Dekret Prymasa Polski „w sprawie postu” z 30 XI 66 (Nr 4082/66/8) znajdujemy w Pelpl. 11—12/66, Pozn. i Częst. 1/67, Warsz. 1—2, Tarn. 1—4, Włocł. 1—5, Gorz. 3 i Wrocław. 4—5, wraz z komunikatem w sprawie poprawnego tłumaczenia Konstytucji *Paenitemini* (Prymas Polski 30 XI 66, Nr 4080/66/P). Pismo Sekretariatu Stanu o aprobachie papieskiej na utrzymanie w Polsce postu jakościowego w Wigilię Bożego Narodzenia z dnia 3 XII 66 podano we Wrocław. 4—5/67.

b) Konstytucja Apostolska *Indulgentiarum doctrina* o odpustach, z dnia 1 I 1967 ogłoszona została w 1967 r.: Gniezno i Łódź 8, Krak. 7—9, Wrocław. 8—9, Warsz. i Opole 9, Pozn. 10, Płock 10—11, Przem. 5—6, Lubl. 10—12 (część I) i Gdańsk 12.

Komentarze do tej Konstytucji dali:

- Mura Ernesto (z oficjalnego wydania watykańskiego Konstytucji), Gdańsk 12/67, oraz
- Wronka Andrzej bp, Wrocław. 10/67. Nadto biskup włocławski ogłosił 20 IV 67 dekret o obecnej praktyce odpustów, Włocł. 10—11/67.

Biskupi Polscy wydali 25 I 68 *Instrukcję o przepisach soborowych dotyczących odpustów*, ogłoszoną już w 1968 r. we Wrocław. 1—2, Pozn. 2, Warsz. 4.

c) Adhortacja Apostolska z 13 V 1967 *Signum magnum* o kulcie Matki Bożej ogłoszona została w 1967 r.: Przem. 3, Opole 8, Pelpl. 6—8, Warsz. 9, Wrocław. 10, Gorz. 9—10, Katow. 10—11—12, w 1968 r.: Gniezno 1—2, Pozn. 2, Siedl. 3—4.

Prymas Polski ogłosił 13 I 68 dekret (Nr 85/68/P) zezwalający na odprawianie w każdą sobotę Mszy wotywniej o Najśw. Maryi Pannie Królowej Polski (podany w dekrete tytuł formularza *Gaudeamus* zapewne należy skorygować na obowiązujący już *Praeposuit eam Dominus*). W 1968 r. ogłosiły go już: Sandom., Warsz. i Łódź 3, Siedl. 3—4.

## 10. Sprawozdania z kursów liturgiczno-duszpasterskich w diecezjach polskich

Na podstawie miesięczników diecezjalnych dysponujemy jedynie dokumentacją następujących kursów:

- Konferencje wielkopostne w Poznaniu 1965 r. na temat *Soborowa odnowa liturgii*, Pozn. 3—4/65, 94n (nota).
- *Pierwszy diecezjalny kurs liturgiczny* dla diecezji opolskiej, Góra św. Anny 3—4 VIII 65, Opole 12/65, 279—282.
- *Kursy liturgiczne* w diecezji przemyskiej (18—23 IV, 23—24 V, 27—28 VI 66), Przem. 5/66.
- *II Kurs duszpasterski* diecezji opolskiej; Góra św. Anny 20—21 IX 67 Opole 11/67, 267.

— *II Kurs komentatorów liturgicznych dla diecezji gdańskiej, Oliwa 10 XI 66, Gdańsk 1—2/67, 49.*

Obszerniejsze sprawozdanie z działalności instruktażowej Diec. Komisji Liturgicznej w Lublinie znajdujemy w Lubl. 4—8/66.

## 11. Pomoce duszpastersko-liturgiczne

### A. Uczestnictwo wiernych w Eucharystii

- Charytański Jan SJ, *Od Mszy św. do zgromadzenia eucharystycznego*, Warsz. 5/67, 115—120.
- Dembowski Bronisław ks., *Msza św. podczas rekolekcji*, Warsz. 1/66, 16—18.
- Dziurzyński Jerzy ks., *Udział ludu w Ofierze Eucharystycznej* (z tabelą: *Wspólnota modlitwy i czynu w strukturze liturgii eucharystycznej*), Warsz. 7/67, 147—157.
- Gajda Piotr ks., *Msza św. szkołą wychowania alumnów* (w Seminarium Tarnowskim, według Instrukcji o wych. liturg. alumnów), Tarn. 1—7/68, 115—120.
- Rak Romuald ks., (Katowice), *Sposoby pobudzania wiernych do czynnego uczestnictwa we Mszy św.* (referat na kursie duszp., Oliwa 28—30 VIII 1962) Gdańsk 9/64, 219—228 (przedruk: Wrocław. 1—2/65, Lubl. 8—12/65).
- N., *Święta parafia przez częstą Komunię św. wiernych*, Włocł. 1—2/65, 40—42.

### B. Śpiew mszalny wiernych

- Wydz. Duszpasterstwa Kurii Metropol. Warszawskiej, *Zarządzenie w sprawie nauczania wiernych śpiewu kościelnego*. Załącznik — nuty: Ks. Antoni Chlondowski, *Msza w języku polskim*, Warsz. 8/64, 177—184 (wcześniejsze zarządzenie z 8 IX 61, Warsz. 1/62, 10 n).
- Wydz. Duszpasterstwa Kurii Diec. Warmińskiej, 16 IV 64. *Program nauczania wiernych śpiewu kościelnego*, Olszt. 5/64, 30.
- Wydz. Duszpasterstwa Kurii Diec. Przemyskiej, *Dwie Msze polskie z nutami*, ks. Stanisława Ergietowskiego, Przem. 3/65, 79 n.
- N., *Zespoły śpiewacze w duszpasterstwie wiejskim*, Warsz. 10/65, 221—223; przedruk: Łódź 6/66.

### C. Rubryki Mszału

- Biskup Płocki, 13 VIII 64 (Nr 3066/64). *Rozporządzenie o świetle liturgicznym i elektrycznym w kościołach i kaplicach*, Płock 10—11/64.
- Biskup Podlaski, 23 III 64 (Nr 588/64), *Dekret o świetle liturgicznym*, Siedl. 5/64.
- Michałek Roman ks., *Okadzanie we Mszy św. uroczystej i śpiewanej*, Pozn. 1/64, 14—19 (przedruk: Olszt. 5/64).
- *Modlitwa nakazana do Ducha Św. w intencji Soboru*, Pozn. 7/64, 162—164.
- *Msza św. wotywna III klasy w Pierwszy Czwartek, Pierwszy Piątek i Pierwszą Sobotę miesiąca*, Pozn. 10/64, 233—235.
- *Msza św. wotywna za nowożeńców* (z uwzgl. Instr. z 26 IX 64), Pozn. 6/65, 135—138.
- Sobeczek Helmut ks., *Przepisy obowiązujące w czasie Mszy św. uroczystej z asystą diakona i subdiakona*, Opole 12/66, 291—293.

- Kongr. Soboru 24 II 67, *Wyjaśnienie w sprawie kontynuowania Mszy św. gregoriańskich*, 1967: Warsz. 8, Kiel. 4, Wrocł. 8—9, Łódź 9, Włocł. 6—10, Siedl. 9—10, Przem. 5—6, Gniezno 12. 1968: Olszt. 1, Płock 1—2.

#### D. Sakramenty święte

- Brudz Józef ks., *Bierzmowanie jako sakrament apostołstwa świeckich według II Soboru Watykańskiego*, Tarn. 1—7/68, 130—139.
- Czerwik Stanisław ks., *Paschalny charakter Chrztu*, Kielce 3/66, 126—134.
- Kudasiwicz Józef ks., *Chrzest uczestnictwem w Śmierci i Zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa według św. Pawła*. (Załącznik: Szkic kazania oraz homilii na Rz 6 i Mt 28, 18—20), Kiel. 3/66, 117—124.
- Groblicki Julian bp, *Kilka uwag duszpasterskich o udzielaniu Chrztu św.*, Krak. 1959, 197 nn (przedruk: Gdańsk 11/64, 272—279, Łódź 1/66).
- Łydka Władysław ks., *Chrzest włącza wiernych w kapłaństwo Chrystusa i Kościoła* (załącznik: szkic konferencji), Kiel. 3/66, 135—144.
- Pluta Wilhelm bp, *Duszpasterskie sposoby udzielania Sakramentu Małżeństwa*, Gdańsk 5/64, 117—126.
- Zuberbier Andrzej ks., *Chrzest sakramentem wiary* (załącznik: szkic konferencji i katechezy), Kiel. 4/66, 156—172.
- Biskup Płocki, 2 VI 65, *Dekret o duszpasterskim obowiązku słuchania spowiedzi wiernych*, Płock 4—5/65.
- Kuria Diec. Katowicka: *Sakrament Chrztu św., wskazania praktyczne* (z propozycją nowego rytu aspersioni), Katow. 7—8/66, 96—99.
- Kuria Metropol. Warszawska, Wydz. Duszpasterstwa; 24 XI 66, *Wskazania dla duszpasterzy o Sakramencie Bierzmowania* (z propozycją wstępnego scrutiny kandydatów), Warsz. 5/67, 113—115.

#### E. Sakramentalia i budynek kościelny

- Cierniak Jędrzej ks., *Szaty, naczynia i sprzęty liturgiczne*, Tarn. 4—6/64, 124—126 (przedruk: Kiel. 1/65).
- N., *Cmentarz przykościelny*, Włocł. 1—2/65, 43 n.
- Kostynowicz Roman ks., *Ogólne wiadomości z zakresu problematyki konserwatorskiej kościoła*, Gorz. 10 i 11/65, 237—244, 265—268 (przedruk: Kiel. 3/66 i 1/67).
- Michałek Roman ks. (Poznań), *Udzielanie przez prymicjantów błogosławieństwa papieskiego połączonego z odpustem zupełnym*, Łódź 6/66, 131—133.
- N., *Pogrzeb chrześcijański*, Łódź 6/66, 138—142.
- Sitkowski Tadeusz ks., *Pokropienie niedzielne*, Warsz. 1957, 40 nn (przedruk: Gdańsk 11/64, 279—282, Łódź 7/66).
- Zdanowicz Stanisław ks. (Olsztyn), *Niedzielne poświęcenie wody według nowego Mszału i Nowego Pontyfikatu z 1962 r.* (teksty ze zmianami), Płock 4/64, 95 n. (przedruk: Wrocł. 8/64, Lubl. 8—12/64).

#### F. Rok kościelny i nabożeństwa okolicznościowe

##### a) Wielki Tydzień:

- Groblicki Julian bp (Kraków), *Duszpasterskie przygotowanie obchodu Wielkiego Tygodnia i Wigilii Paschalnej*, Tarn. 3—5/60 (przedruk: Gdańsk 3/65, 76—83).

— Śpikowski Władysław ks. (Poznań), *Przygotowanie techniczne do Wielkiego Tygodnia*, Tarn. 3—5/60 (przedruk: Gdańsk 3/65, 83—90).

b) Uroczystości odpustowe:

- Kongr. Obrzędów, 2. I. 62, *Wyjaśnienie w sprawie obchodzenia uroczystości zewnętrznej (wg. nowego Kodeksu Rubryk)*, Przem. 1/64, Opole 7/64.
- Kuria Metrop. Warszawska, *Wskazania duszpasterskie dotyczące przygotowania i przeprowadzania odpustów parafialnych*, Warsz. 12/64, 283—287.
- Kuria Diec. Płocka, *Instrukcja duszpasterska o odpustach parafialnych* (poprzednia: Płock 2/62), Płock 10—11/64, 243—246.

c) Inne

- N., *Oktawa modłów o zjednoczenie chrześcijan, materiały homiletyczno-liturgiczne*, Kiel. 6/66, 256—274.
- N., *Dni ekumeniczne Diecezji Włocławskiej* 16. V. 67, Włocł. 6—10/67, 209—212.
- Szyborski Jan ks., *Duszpasterstwo ministrantów w duchu Enc. „Mediator Dei”, Synodu Rzym. 1960 r. oraz Konst. o Liturgii*, Warsz. 11/64, 248—253.
- Wydział Duszpasterstwa Kurii Metrop. Warsz. 15. II. 65, *Obrzęd wprowadzenia w liturgiczną służbę ołtarza*, Warsz. 10/65, 226—229.
- Tamże, *Nabożeństwo stanowe dla ministrantów*, Warsz. 10/65, 230—233.
- Paweł VI, *Przemówienia do ministrantów rzymskich*, Gdańsk 10/65 i 2/66, Częst. 6/65.
- Cristiani msgr, *Pochodzenie modlitwy „Anioł Pański” („Ecclesia” 1962, nr 185)*, Gdańsk 5/65, 149—152 (przedruk: Płock 9/65, Krak. 3—4/66, Łódź 12/66).

G. Nabożeństwa biblijne

- Billert Alfons ks., (Gniezno), *Pismo święte w duszpasterstwie* (skrót referatu na kursie duszp. w Pelplinie 4. IX. 63), Pelpl. 7—8/64, 203—206.
- Kudasięwicz Józef ks., *Pismo święte w naszej parafii* (z pismem Wik. Generalnego ogłaszającym to opracowanie jako obowiązującą instrukcję; podano tu różne formy duszpasterstwa biblijnego), Kiel. 4/64, 164—183.
- Tenże, *Wigilie biblijne wraz ze schematami homilii*: 1. *Odkupienie*, 2. *Łud Boży*, 3. *Krzyż znakiem zbawienia i miłości*, 4. *Powołanie*, Kiel. 5/65, 206—222 (tę ostatnią przedruk. w Przem. 1—2/68); 5. *Chrzest w imię Przenajśw. Trójcy*, 6. *Miłość Boga i bliźniego*, 7. *O Matce Bożej i jej roli w historii zbawienia ludzkości*, Kiel. 6/65, 262—273.; 8. *Rzeczy ostateczne*, Kiel. 1/66, 32, 9. *W Noc Narodzenia Pańskiego*, Kiel 6/66, 277—281; 10. *Eucharystia pokarmem Kościoła pielgrzymującego*, Kiel. 3/67, 133—136.
- Łyp Józef ks., *Celebratio Verbi Divini. Jak urządzić nabożeństwo biblijne?* Gdańsk 4—5/66, 259—264.
- Smeręka Władysław ks., *Indywidualne czytanie Pisma św.*, Pozn. 9/67, 206—211.
- Kuria Diec. Włocławska, 1. *Wychowanie przez Pismo święte* (wprowadzenie w diecezji tzw. Nieszporów Biblijnych po polsku z komentarzem i kwadransem czytania biblijnego zamiast *capitulum*) Włocł. 1/63, 23—30; 2. *Pismo święte w duszpasterstwie*, Włocł. 2—3/64, 60 n.; 3. *Teksty z Pisma św. do recytacji na wizytacji kanonicznej*, Włocł. 6/64, 139—141; 4. *Parafia zainteresowana Pismem św.*, Włocł. 6/64, 145; 5. *Biskup Włocławski, Zaprowadzenie Niedzieli Biblijnej*, Włocł. 9—10/64, 211—213.

- Kuria Metrop. Warsz., Wydz. Duszpasterstwa: *Pismo święte w duszpasterstwie* (wskazania), Warsz. 7/65, 150—152.
- Kuria Diec. Przemyska, *Wskazania duszpasterskie dotyczące odnowy biblijnej w diecezji*. Tydzień Biblijny, Przem. 2/67, 32—39. *Diecezjalny Dzień Biblijny dla duszpasterzy 13—14*. VII. 67 (sprawozdanie ks. Tadeusz Szczurek), Przem. 3/67, 71—73.
- Kuria Diec. Katowicka, *Wskazania duszpasterskie na nieszpory* (wykaz czytań biblijnych zamiast *capitulum* podczas Roku Wiary), Katow. 5—6—7/67, 101—105.

\* \* \*

Powyższe zestawienie, doprowadzone do połowy maja 1968 r., pragnęło ukazać, jakie odbicie znajdowały pierwsze dokumenty odnowy liturgii Kościoła Powszechnego w diecezjach polskich, zarówno pod względem wyjaśnienia ducha odnowy, jak i przepisów prawa liturgicznego, a wreszcie instrukcji duszpasterskich, przeprowadzanych przez Komisje liturgiczne.

Jeśli poszerzono zakres tematu o problemy pokuty i odpustów to dlatego, iż coraz bardziej należą one do samej liturgii sakramentalnej, a nie tylko do prawa kanonicznego. Podobnie nabożeństwami biblijnymi zajmują się soborowe dokumenty o liturgii.

Autorowi nasuwa się kilka propozycji. Jedna dotyczy kompetencji w sprawach liturgii. Wydaje się, iż w promulgowaniu dokumentów, a tym bardziej w ich interpretacji i instrukcjach nie może być pomijana komisja liturgiczna diecezjalna, utworzona właśnie w tym celu. Stąd też jasno powinny w dokumentacji ukazać się pisma przez komisję publikowane i podpisywane przez przewodniczącego, z numerem i datą, o wyraźnie sprecyzowanej w tytule ich roli (czy są obowiązującym prawem, zaleceniem czy propozycją) oraz przedmiocie tak, by kiedyś historyk nie musiał długo poszukiwać ich w indeksie. Ponadto warto zapewne, by nawet dokumenty, które musiały wyprzedzić publikację numeru miesięcznika i na czas w formie kurendy dotrzeć do duszpasterzy, zamieszczać w nim dla pełnej dokumentacji. Wreszcie warto gorąco poprzeć wszelką międzydiecezjalną wymianę opracowań, instrukcji, a zwłaszcza artykułów, z zasygnalizowaniem jednak zawsze autora i czasopisma pierwodruku, gdyż w przeciwnym razie wielki nieraz wysiłek autora skazany jest na bardzo wąski zasięg oddziaływania.

Chcąc służyć tego rodzaju współpracy między diecezjami polskimi, prosimy o wszelkie uwagi, sprostowania i uzupełnienia (zwłaszcza na temat dokumentów nie opublikowanych), żeby nasz Zakład Liturgiki KUL (Lublin, Al. Racławickie 14) mógł w dalszym ciągu prowadzić bieżącą dokumentację odnowy liturgicznej w Polsce.

KS. WOJCIECH DANIELSKI